

Maturitní otázky

2008

Český jazyk - literatura

1. Starověká literatura (literatura orientální, antická)

3 500 př. n. l. – 5. st.

Orientální literatura – nejstarší literatura, která vzniká kolem 4. tis. př. n. l.

- a) **Sumerská literatura** – **Epos o Gilgamešovi** – považován za nejstarší dílo světové literatury; hl. hrdinou je bájný král města Uruk a jeho přítel, polodivoký člověk; prožívají spolu řadu dobrodružství při své cestě za nesmrtelností; tragický hrdinův úděl vyplývá z vědomí konečnosti lidského života
- b) **Egyptská literatura** – **Knihy mrtvých** (víra v reinkarnaci, rady mrtvému do posmrtného života)
  - **Achnatonův hymnus na slunce**, Vlastní životopis Sinuhetův
  - Francouz Champollion – vědec, který rozluštil hieroglyfy
- c) **Indická literatura** – bývá ovlivněna náboženstvím (hinduismus, buddhismus)
  - **Védy**: posvátné vědění, velebení bohů a přírody, představy o vzniku vesmíru
  - **Máhábhárata**: nejrozsáhlejší epos světové literatury, encyklopedie indických kulturních tradic
  - **Rámájana**: hrdinský epos o životních dobrodružstvích prince Rámy a jeho ženy Sítý
  - **Kámasútra**: příručka sexuálního života pro bohaté měšťany, autor Mallanagy Vátsjajany
- d) **Čínská literatura** – ovlivněna náboženstvím a filosofií (konfucianismus, taoismus)
  - **Kniha písní**: soubor čínského básnictví, obsahuje 306 lidových písní a básní
  - KONFUCIUS: filosof, zakladatel konfucianismu
    - **Hovory**: prozaické dílo plné morálních a etických rad pro život člověka ve společnosti
  - LAO'Č – zakladatel taoismu
- e) **Perská literatura** – vzniká na území dnešního Íránu a Střední Asie, míšení různých kultur
  - **Avesta**: sborník modliteb, mýtů, lyriky, právnických textů, autorem je pravděpodobně Zarathustra, kazatel, filosof
- f) **Arabská literatura** – umění, které vychází z principů islámu
  - **Korán**: základní text islámu, zachycuje zjevení proroka Muhammada; dílo ustavuje celkový kodex muslimského života a dává základ islámského práva
  - **Tisíc a jedna noc**: soubor lidových vyprávění princezny Šeherezády z období raného středověku
- g) **Hebrejská literatura** – umění starověkých palestinských Židů, užívajících hebrejský jazyk
  - **Bible** (Písmo svaté): základní kniha dvou světových náboženství, judaismu (SZ) a křesťanství (SZ a NZ)

Antická literatura 8. st. př. n. l. – 4. st. n. l.

Řecká literatura

Období archaické

- HOMÉR
  - **Ílias** - vypravuje epizodu z desetiletého boje o Tróju, město nakonec padne díky Isti s koněm
  - **Odyssea** - líčí Odysseův návrat od Troje na rodnou Ithaku. Jeho žena Penelopé na něj po celou dobu věrně čekala. Odysseus se vrátí a prokáže se tím, že dokáže napnout svůj luk.
- EZOP - **bajky** - příběhy o zvířatech, kterým se připisovaly lidské vlastnosti, v závěru je poučení.
O příliš šetrném vlkovi a mnoho jiných
- SAPFÓ, ANAKREÓN – představitelé monodické lyriky
- PINDAROS – představitel sborové lyriky

Období Attické

AISCHYLOS – **Oresteia** – jeden hrdina z Trojské války přijde domů a je zabit svou nevěrnou manželkou a jejím novým druhem. Jeho syn později pomstí jeho smrt a odchází se očistit před bohy.

SOKRATES

- **Král Oidipus** – zabije svého otce a vezme si svou matku, když se dovídá pravdu vypíchne si oči a odchází do vyhnanství. Jeho matka se zabije.
- **Antigona** – pohřbí svého bratra i přes královský zákaz, za to má být zaživa zazděna do královské hrobky, věstec oznamuje zlobu bohů a král svůj rozkaz odvolává, ale Antigona je již mrtvá.

EURIPIDES – **Médea** – Médea pomohla Jásonovi získat zlaté rouno, utekla s ním ve víře, že ji Jáson miluje, ten si však po návratu domů chce vzít jinou, Médea ji lstí zabije, a zabije i dvě děti, které má s Jásonem

ARISTOFANÉS – Jezdci, Mír, Lysistraté – kritika přetvářky tehdejší společnosti

SOKRATES, PLATÓN, ARISTOTELES – filosofové

Období Helénistické

EUKLEIDÉS, ARCHIMÉDÉS, THALES Z MILÉTU – učenci, kteří se zabývali exaktními vědami

Římská literatura

Období Archaické

- PLAUTUS
- hlavní tvůrce římské komedie, vnáší zpěv, hovorový jazyk včetně vulgarismů
  - **Lišák Pseudolus** – hlavním hrdinou je chytrý otrok, který pomohl získat svému pánovi milovanou dívku ze spárů starého kuplíře
  - Komedie o hrnci – touto komedií se později nechal ovlivnit Molière (Lakomec)

Období Klasické

- Zlatý věk římské literatury
- Tvorba tohoto období byla kladena na úroveň řecké literatury

GAIUS JULIUS CAESAR - **Zápisky o válce Galské** – historický spis zachycuje boje mezi Kelty a Římany, popisuje život a zvyky Keltů

PUBLIUS VERGILIUS MARO

- **Aeneis** – báseň o vzniku Říma – pochlebuje císaři Augustu Oktaviánovi, že je potomkem poloboha Aenease, který přežil zkázu Troje a založil si Řím
- Zpěvy pastýřské (**Bucolica**) – líčí idylický život pastýřů
- Zpěvy rolnické (**Georgica**) – oslavuje práci a důstojnost rolníků

PUBLIUS OVIDIUS NASO

- **Umění milovat** – obsahuje rady mužům a ženám, jak se mají chovat, oblékat, aby se líbili druhému
- **Proměny** – soubor příběhů v každém nějaká metamorfóza, převyprávění 250 řeckých a římských bájí, trvalá inspirace světové literatury – láska (Pygmalion, Niobé)
- **Léky proti lásce** – Ovidius radí, jak se dostat z nešťastné lásky; lékem proti lásce je práce
- **Listy heroin (Listy lásky)** – soubor vymyšlených dopisů, které psaly mytologické ženy svým manželům

Období Postklasické

MARTIALIS – představitel satirické a výstižné komedie, epigramy; kritika bohatých Římanů

SENECA – představitel **stoické filosofie** – směr, který hlásá život v souladu s přírodou, rovnost lidí

- **Phaedra** – tragický příběh ženy, která se vášnivě zamiluje do svého nevlastního syna

PETRONIUS – žil na dvoře císaře Nerona; zastával funkci Arbitr Elegance (rozhodčí v otázkách vkusu)

- **Satirikon** – dílo zachycuje příběh rozmařilého a nevzdělaného zbohatlíka

Úpadek římské literatury

MARKUS AURELIUS – **Hovory k sobě** – filosofický spis

2. Středověk ve světové a naší literatuře

(Bible, hrdinské eposy, staroslověnské a latinské písemnictví na našem území, počátky literatury české)

počátek období: **476 – rozpad říše západořímské**

konec období: **1492 – Objevení Ameriky** (Kryštof Kolumbus)

Bible

- základní text až do 9. st.
- základní kniha dvou světových náboženství, judaismu (Starý zákon) a křesťanství (SZ a NZ)

Bible je nejen posvátným textem křesťanů, ale také základním textem křesťanské civilizace. Biblické knihy nevznikaly v Evropě, ale na území obývaném Židy (Palestina). Určité motivy byly převzaty z literatur Mezopotámie a Egypta. Autory jednotlivých příběhů neznáme, některé biblické knihy jsou připisovány konkrétním osobám (Davidovi Žalmy, Šalomounovi Píseň písní). Věřící jsou přesvědčeni, že původcem biblických textů je Bůh.

Starý zákon

Křesťanská Bible se skládá ze dvou hlavních částí – Starého a Nového zákona. Židovské náboženství ale Nový zákon neuznává a místo názvu Starý zákon používá zkratku Tenak nebo Tanach. Starý zákon vznikl postupně **od 9. do 5. stol. př.n.l.** a je psán **hebrejsky** (s pasážemi v aramejštině). Jednotlivé knihy byly nejprve tradovány ústně a posléze postupně zapisovány. V době babylonského zajetí, kdy se ocitli židé na samé hranici existence, došlo k sjednocení celého učení. Autorem konečné redakce z roku 444 př.n.l. byl Ezdráš. Starý zákon tvoří **Pět knih Mojžišových (Pentateuch)**, Historické knihy, Knihy básnické a mudroslovné a Prorocké knihy. Nový zákon je mnohem kratší, vznikl v průběhu prvních dvou staletí po Kristu, je psán řecky (přestože Ježíš mluvil aramejsky) a tvoří ho 4 evangelia, Skutky apoštolské, Listy (Epištoly) a Zjevení Janovo (**Apokalypsa**).

Nový zákon

Nový zákon se od Starého zákona v mnohém liší. Je několikanásobně **kratší**, zachycuje nedlouhé časové období **působení Ježíše a jeho učedníků** a je psán **řecky**.

Evangelia

Hlavní postavou evangelií je Ježíš Kristus. Evangelia (dobrá zvěst) nesou jména jeho učedníků – **evangelistů: Marek, Matouš, Lukáš, Jan.** Všechny čtyři knihy popisují životní osudy a působení Ježíše z Nazaretu. Jednotlivé příběhy se častokrát opakují nebo doplňují. Nejzajímavější jsou Ježíšovy zázraky, mnohem důležitější jsou ale pasáže, ve kterých vysvětluje svoje učení. Ježíš zdůrazňoval, že respektuje Starý zákon a že přišel jeho myšlenky naplnit, ne zrušit. Mnohdy je ale mnohem náročnější. **Místo prikázání a trestů nabízí věřícím odpuštění hříchů a lásku.** Kromě konkrétních činů vyjadřoval své myšlenky v krátkých podobenstvích.

Listy

Listy neboli Epištoly jsou dopisy apoštolů adresované jednotlivým křesťanským obcím (např. v Římě, Korintu, Efezu, Soluni atd.). Autorem prvních čtrnácti je **Pavel**, jména ostatních autorů se objevují v názvech epištol. Obsahem dopisů jsou především rady, jak duchovně i organizačně spravovat křesťanské obce.

Šlechtická literatura

hrdinská epika – hl. hrdina, udatný, neohrožený bojovník, je ochoten položit život za krále a vlast

Francie

Píseň o Rolandovi: Vypráví o bojovníkovi Rolandovi, který velel části armády Karla Velikého a raději padl a umožnil králi návrat domů, než aby zatroubil na kouzelný roh; vychází ze skutečné události.

Německo

Píseň o Nibelunzích: Hl. postavou je princ Siegfried, který v boji získal poklad Nibelungů. Je úkladně zavražděn a jeho žena Kriemhilda připraví krutou pomstu jeho vrahům.

Španělsko

Píseň o Cidovi: Epos líčí, jak byl Cid (vl. jménem Rodrigo-Ruy Díaz de Vivar) pro falešné obvinění vyhnán králem, vyznamenal se však v boji proti Maurům, slavně se vrátil a pomstil zneuctění svých dcer; Cid se stal příkladem křesťanského rytíře, který bojuje za víru, je věrným poddaným krále, vzorným manželem a starostlivým otcem.

Rusko

Slovo o pluku Igorově: Zachycuje neúspěšné tažení knížete Igora proti kočovným Polovcům; kníže Igor je zajat, oplakáván svou ženou Jaroslavnou, ale nakonec se mu podaří útěk; v závěru je zdůrazněna myšlenka nutnosti sjednocení země pod vedením Kyjeva.

Anglie

Beowulf: Staroanglický hrdinský epos, který vznikl na základě pověstí mezi germánskými kmeny; líčí hrdinské skutky geatského krále Beowulfa, když zemi napadne ohnivý drak, Beowulf s jediným přítelem se s ním utká a je zabit; osiřelou zemi čeká švédský vpád.

rytířská epika – hl. hrdina je soudobý spravedlivý vladař, dvorný ochránce žen

příběhy Alexandra Velikého – Alexandreida: Zachycuje oblíbený světský námět o Alexandru Velikém, makedonském králi, který se proslavil svými výboji za hranice svého území (dobyl Egypt, porazil Peršany).

Tristan a Isolda: Literárně zpracovaná keltská lidová pověst o lásce, která je silnější než čest, život a smrt; Statečný rytíř Tristan má pro svého strýce, krále Marka, získat plavovlasou Izoldu. Tristan s Izoldou omylem vypijí kouzelný nápoj lásky, který je určen králi, a od toho okamžiku jsou k sobě poutáni vášnivou láskou. Po mnohých útrapách končí jejich příběh tragicky.

dvorská milostná lyrika – muž byl oddaný ženě, žebrá o lásku k ženě, která ho odmítá
Potulní rytíři žebrající o lásku k ženě – Trubadúři (Fr.) a Minesengři (Něm.)

Měšťanská literatura

- hlavním rysem byla kritičnost, komika (výsměšná literatura)
zvířecí epos Román o lišákovi: lišák napálí bohatého vlka
fabliaux (komické veršované příběhy ze života) O Bleduli a Hněduli

Počátky písemnictví u nás - od pol. 9. st. do poč. 15. st.

9. st. – staroslověnské písemnictví

- r. 863 - na žádost Rastislava přicházejí z byzantské říše KONSTANTIN (později Cyril) a METODĚJ
- zavádějí bohoslužebný jazyk **staroslověštinu**
- písmo **hlaholice** – vychází z malé řecké abecedy

Proglas – vůbec první původní literární památka, která vznikla na našem území; veršovaná předmluva k překladu evangelií, autorem je pravděpodobně Konstantin

Život Konstantinův, Život Metodějův – označovány jako *Panonské legendy*; legendy o soluňských bratřích jsou zaměřeny především na jejich život a staví se na obranu jejich díla (obhajoba cyrilometodějského díla).

Kyjevské listy – zlomek misálu (mešní knihy)

Paterik (Knihy otců) – vyprávění o mniších

Zákon sudnyj ljudem (psán pro laiky), *Nomokánon* (církvní předpisy) – právní spisy

10. st. – staroslověnština, latina

Legenda o sv. Václavu (Život sv. Václava):

Vylíčen život i smrt českého knížete Václava; oslavuje Přemyslovce; jedná se o původní legendu, která nebyla napsaná podle předlohy – důležitý historický odkaz. Napsáno staroslověnštinou.

Kristiánova legenda (Život a utrpení sv. Václava a sv. Ludmily, jeho babičky):

Latinsky psaná legenda pojednává o životě sv. Ludmily a sv. Václava; obsahuje staroslověnskou vzdělanost; tvrdí, že dědicem kulturních hodnot Velké Moravy je Český stát.

11. st. latina, staroslověnština, počátky češtiny

Hospodine, pomiluj ny: 1. česká duchovní píseň; obsahuje staroslověnské prvky, které dokládají její původní staroslověnskou podobu; plnila funkci hymny.

1057 – zakládací listina litoměřické kapituly; první česká věta:

„Pavel dal jest Ploškovicích zemju, Vlach dal jest Dolás zemju Bogu i svatému Ščepánu se dvěma dušníkomu Bogučej a Sedlatu.“

12. st. latina, pronikání češtiny

KOSMAS – **Kronika česká:** Latinsky psaná kronika zachycující české dějiny od mytických počátků až po Kosmovu smrt (1125). Je rozdělena do tří knih, z nichž první pojednává o nejstarších dějinách do roku 1038, druhá končí v roce 1092 a třetí líčí Kosmovu současnost. Vyzdvihuje upevnění českého státu za vlády Přemyslovců. I přes některé historické nepřesnosti je významným zdrojem informací o nejstarších dějinách našich zemí a unikátní literární památkou.

glosy – první česká slovní spojení

bohemika – první česká slova psaná po stranách latinských spisů

SVATÝ VÁCLAVE, VÉVODO ČESKÉ ZEMĚ – 2. česká duchovní píseň, vznikla na přelomu 12. a 13. st.; vroucí a velebná modlitba ke sv. Václavovi, prosba o slitování a ochranu země; zpívala se při slavnostních příležitostech; plnila funkci hymny.

3. Laicizace a demokratizace literatury, literatura doby husitské

---

od 13. st. do pol. 15. st.

Laicizace literatury: Do literatury se zapojují i osoby světské (laici)

Demokratizace: Rozšíření literatury mezi větší čtenářský okruh

Česká světská epika:

ALEXANDREIDA – Veršovaný epos o řeckém králi Alexandru Velikém a jeho vychovateli Aristotelovi; plnila funkci rytířského eposu; nebyla původní, ale vznikla na základě něm. a fr. předlohy; autor zřejmě pocházel z řad vysoké šlechty; dochovala se asi 1/3 z 9 tisíc veršů.

DALIMILOVA KRONIKA – Jedná se o pokračování kronikářské tradice v Čechách. Autor díla je neznámý (přisuzováno Dalimilovi). Česká veršovaná kronika, která má dva hlavní rysy:

vlastenectví: pověsti, např. Oldřich a Božena

demokratismus: autor hledá oporu národa v českém sedlákovi

Česká světská lyrika:

Závišova píseň – Nárek nad nepřístupností milované ženy. Umělecky nejvyspělejší skladba naší milostné lyriky.

Dřevo se listem odievá – Milostná píseň s přírodním motivem. Vyjadřuje lásku k ženě, která nesmí být jmenována.

Ztratilať sem milého – Původní česká lidová píseň. Svůj cit zde vyjadřuje žena.

Mravokárné a satirické skladby:

Píseň veselé chudiny – s cynickým humorem zobrazuje bídu studentů

Podkoní a žák – skladba žákovské poezie zachycuje spor ve formě dialogu, který mezi sebou vedou panský sluha a student o tom, kdo se má lépe, a který vyústí v ironické shrnutí nuzoty obou; sociální satira

Hradecký rukopis – soubor skladeb sociální satiry, která kritizuje světské i církevní nedostatky soudobé společnosti

1. *Satiry o řemeslnících a konšelích: Napadají ševce, kováře a jiné řemeslníky, poukazují na to, že okrádají a podvádějí lid; využívá hovorového jazyka*
2. *Desatero kázanie božie: Skladba útočí na ty, kteří porušují boží přikázání*
3. *Bajka O lišce a džbánu*
4. *Exempla: vyprávění s poučením aj.*

MASTIČKÁŘ – Nejstarší české světské drama. Fraška ze středověkého tržiště, kde tři zbožné Marie kupují masti od Mr. Severina a jeho pomocníků Rubína a Pustrpalka, aby mohly pomazat mrtvé Kristovo tělo. Autor zachycuje vulgarismy; zesměšnění lékařství a církve.

VITA CAROLI (Život Karlův) – Latinsky psaná autobiografie Karla IV., na jejím vzniku se podíleli i lidé z panovnickova okolí.

ŽIVOT SV. KATEŘINY – Veršovaná legenda, která přibližuje lásku krásné, urozené a vzdělané Kateřiny ke Kristovi; text se vyznačuje bohatou symboličností a obrazností, *exotickými motivy, snahou o výlučnost*.

LEGENDA O SV. PROKOPU – Je přebásněním latinské prozaické legendy a zachycuje život sv. Prokopa, prvního opata Sázavského kláštera; je napsána jednodušší, přístupnou formou; *úsilí o aktuálnost*.

traktáty: středověké odborné pojednání na téma náboženství, filozofie; kritika lidí, kteří nežijí podle boží vůle

Literatura předhusitská

KONRÁD WALDHAUSER – německý kazatel, který přišel do Čech na pozvání Karla IV. Kázal latinsky a německy, vyzýval bohaté k pomoci chudým.

JAN MILÍČ Z KROMĚŘÍŽE – svá kázání vedl především česky. Stěžejním prvkem jeho učení byl důraz na bibli nadřazenou autoritě církevního učení. Byl poměrně radikální. Měl značný vliv na chudinu.

TOMÁŠ ŠTÍTNÝ ZE ŠTÍTNÉHO – zpřístupňoval soudobou vzdělanost širšímu čtenářskému okruhu; psal česky
Knížky šestery o obecných věcech křesťanských – sborník traktátů vysvětlujících zásady křest. života
Řeči besední – náboženské a filozofické texty, mají formu rozhovoru otce s dětmi

SMIL FLÁŠKA Z PARDUBIC – *Nová rada*: veršovaná alegorická skladba; kritika Karla IV.

Literatura doby husitské

JAN HUS (1370(1) – 1415)

Narodil se v Husinci u Prachatic a vystudoval artistickou a bohosloveckou fakultu UK, v r. 1400 byl vysvěcen na kněze. Působil jako univerzitní mistr, po r. 1409 (vydání Dekretu kutnohorského) se stal rektorem UK. Od r. 1402 kázal- česky v kapli Betlémské (jeho kázání měla revolucionizující účinky; odsuzoval prodej odpustků a poukazoval na rozmařily život církve a na život duchovních i světských pánů, jenž nebyl v souladu s "božím zákonem"). Když se situace v Praze zdramatizovala, byl Hus dán do klatby a ve městě byly zakázány jeho církevní obřady.

*Odešel proto z Prahy a kázal lidu pod širým nebem na Kozím hrádku a na hradě Krakovci. V roce 1414 byl vyzván císařem Zikmundem, aby své myšlenky obhájil před představiteli křesťanského světa na církevním koncilu v Kostnici. Svě učení Hus ani přes nátlak neodvolal, trval na své pravdě, a tak byl odsouzen jako kacíř k smrti upálením. Byl **upálen 6. července. 1415 v Kostnici** (Konstanz, dnešní SRN); jeho popel byl rozprášen do Rýna.*

Zasloužil se o vydání Kutnohorského dekretu – 1409; Poměr hlasů na univerzitě se mění 3:1 pro Čechy.

Latinské spisy (pro učence):

- **O církvi (De ecclesia)** - spis podává souhrn kritických názorů na poslání církve; církev má být společenstvím těch, kteří jsou předurčeni ke spasení, hlavou církve je Kristus, nikoliv papež
- *O šesti bludech (De sex erroribus)* - vyslovuje své názory na víru
- *O pravopise českém (De orthographia Bohemica)* - navrhuje zjednodušení českého pravopisu

České spisy (pro lid):

- **Výklad Viery, Desatera a Páteře** - výklad modliteb Věřím v Boha, Otčenáš, dále, úvahy o mravním životě člověka spojené s kritikou společnosti
- **Knížky o svatokupectví** - ostrá kritika církve, jejího obohacování, života jejích představitelů, vybírání poplatků za náboženské úkony
- *Postila* - výklad svatých čtení nedělních (evangelií); určeno těm, kteří nemohli na bohoslužbu
- **Dcerka** - spis poučující o správném životě, určený ženám a dívkám
- sebrané **listy z Kostnice** - adresoval je svým přátelům a stoupencům i širšímu publiku, znovu se snaží zformulovat svůj myšlenkový odkaz

Literatura revolučního období

- **Jistebnický kancionál** – zpěvník husitských chorálových písní, např. *Ktož jsú boží bojovníci; Povstaň, povstaň, veliké město pražské*
- **Budyšínský rukopis** - soubor tří skladeb; *Žaloba Koruny české* a *Porok Koruny české* (porok = pokárání) jsou ostré invectivy proti králi Zikmundovi, *Hádání Prahy s Kutnou Horou* je spor husitské Prahy a katolické Kutné Hory

JAN ŽIŽKA Z TROCNOVA

Vojenský řád: zákoník husitských vojsk; požadavek přísné kázně, ale zároveň demokracie

VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ

- **Husitská kronika** - latinsky psaný historický spis (nedokončený), zachycující události z let 1414 až 1421
- **Píseň o vítězství u Domažlic** - latinská báseň oslavující husitské vítězství u Domažlic

PETR CHELČICKÝ

Jihočeský zeman obhajoval pokoru, chudobu, ale odmítal vzdělání a prosazoval myšlenku neodporování zlu násilím (na tyto myšlenky navázal ruský spisovatel a reformátor Lev Nikolajevič Tolstoj).

- **O trojiem lidu** - pojednání, v němž autor odsuzuje dělení společností na stavy (kněžský, vojenský, robotný), proti němu staví bibli a rovnost všech lidí
- **Sieť viery pravé** - základní dílo Chelčického, je rozsáhlou kritikou soudobé církve i společnosti; přirovnal křesťanství k rybářské síti, která chrání věřící, ale hříšní lidé tuto síť trhají; za největší hříšníky označil papeže a krále; popírá násilí
- **Postila** - kázání s úvahami, souhrn učení
- **O boji duchovním** - traktát, v němž odmítl i spravedlivou válku, jediným možným bojem je duchovní zápas s ďáblem; polemika s husitstvím

Myšlenky Chelčického podnítily zrod **jednoty bratrské**. Vyznavači nového učení tělesně pracovali, odmítali světské zákony, vyšší vzdělání, vojenskou službu, soudy. Narazili na odpor jak kališníků, tak katolíků.

Jednota bratrská

- vzniká v roce 1458; její členové se usadili v Kunvaldu u Žamberka
- jedinou autoritou je pro ně bible; stali se šířiteli vzdělání mezi venkovany
- přeložili bibli do srozumitelného jazyka – *Bible Kralická*

4. Humanismus a renesance v literatuře světové a české

---

od poč. 14. st. do poč. 17. st.

Renesance: (z fr. *la renaissance* = znovuzrození, obnovení)

- vzniká na přelomu 13. a 14. st. v Itálii
- mohutný umělecký a myšlenkový směr, jímž se lidé vymaňovali ze středověkého způsobu myšlení
- ožívuje se antická mytologie a filozofie; návrat k antickým hodnotám
- kult smyslů a příklon k pozemským radostem
- prosazuje rozvoj přírodních věd a věd o člověku
- období přírodních a astronomických objevů (*Kolumbus, Jesenius, Mikuláš Koperník, Galileo Galilei*)

Humanismus: (z lat. *humanus* = lidský)

- nový světový názor zdůrazňující lidskou důstojnost a svobodný rozvoj osobnosti
- „člověk je tvůrcem všech hodnot a je schopen být sám sobě soudcem“
- humanisté zdůrazňovali starý řecký ideál krásy a dobra
- zaměřen proti feudalismu a nadvládě církve, vyústil v reformaci a osvícenství

Výtvarné umění této doby je ovlivněno studiem antiky;

Znovu nalezena krása lidského těla; objev perspektivy a přírody.

Michelangelo Buonarroti – socha Davida, fresky v Sixtinské kapli ve Vatikánu

Leonardo da Vinci – obraz Mona Lisa, Dáma s hranostajem, Poslední večeře Páně

Raffaello Santi – obrazy Madon (panna Maria s Ježíšem)

Renesance a humanismus ve světové literatuře

Itálie

DANTE ALIGHIERI

- **Božská komedie:** Básnická skladba se skládá ze tří částí – Peklo, Očistec a Ráj; Básník sestupuje se svým průvodcem Vergiliem do pekla, které je rozděleno na devět kruhů (nepokřtění, smyslní, obžerní, lakomci a marnotratníci, hněvivci, kacíři a nevěrníci, násilníci, podvodníci a zrádci) a kde se setkává s řadou mytologických postav, historických osobností, svých přátel i odpůrců. Na dně pekla sídlí Lucifer. Básník pokračuje do očistce, na jehož konci čeká Beatrice, aby ho provedla rájem (Vergilius byl pohan a do křesťanského ráje nesmí). Společně putují devíti sférami blažených až k sídlu Boha, kde básníka zasvětil sv. Bernard do tajemství Trojice a Kristova vtělení.

FRANCESCO PETRARCA

- **Zpěvník:** Sbírka lyrických básní (většinou sonetů) věnovaných Petrarkově lásce Lauře.

GIOVANNI BOCCACCIO

- **Dekameron:** Rámcová novela Dekameron obsahuje 100 na sobě nezávislých příběhů, které si vypravují 3 muži a 7 žen po dobu deseti dní na venkovském sídle, kam uprchli z Florencie před řáděním moru. Každý den je jeden z nich zvolen králem, vybere téma příběhů a vybídne někoho k vyprávění.

Francie

FRANÇOIS VILLON (vl. jménem François de Montcorbier)

- představitel tzv. villonské (francouzské) balady; považován za prvního prokletého básníka (kritika společnosti, žili bohémským životem)
- **Malá a Velká závěť** (testament): Cyklus básní, které kritizují společnost; vysmívá se společnosti ale i sobě. Tvrdí, že člověk je zlý, protože je chudý. Odkaz přátelům ...

FRANÇOIS RABELAIS

- **Gargantua a Pantagruel:** Satirický román vypráví o rodině obrů (otec a syn), která se rozhodne vytvořit ideální společnost v klášteře Thelém; autor používá hyperbolu – román je vyprávěn s nadsázkou. Vysmívá se církvi, školství a společnosti; používá vulgarismy.

Španělsko

LOPE DE VEGA

- **Ovčí pramen** (Fuente Ovejuna): Veršované drama vychází ze skutečné události. Do vsi Ovčí pramen se po vítězném tažení navrací komtur Fernán Gómez a bezohledně zde uplatňuje svou moc. Přímou od oltáře odveče rychtářovu dceru a zneuctí ji. Vesničané Gómeze zabijí a při vyšetřování zločinu svorně odpovídají, že ho zavraždil Ovčí pramen, i když všem obyvatelům vesnice hrozí, že dostanou trest smrti. Král nakonec vesničanům odpouští, protože Gómez ohrožoval nejen je, ale i jednotu země.

TIRSO DE MOLINA

- **Svědce Seville a kamenný host**: Don Chuan, proslulý svůdník, zabije Komturu, kterému svedl dceru. Komtur je pohřben. Don Chuan poté pozve jeho kamennou sochu (náhrobek) k sobě na večeři a socha ho spálí...

MIGUEL DE CERVANTES Y SAAVEDRA

- **Důmyslný rytíř don Quijote de la Mancha**: Hlavním hrdinou dvoudílného románu je šlechtic a snílek Alonso Quijano, který podlehl četbě rytířských románů. Stárnoucí „rytíř smutné postavy“ chce dobýt slávu, aby získal srdce vysněné krásy (Dulcinea). Vydává se za ní v sedle ubohé herky (kůň Rocinante) společně s věrným sluhou (Sancho Panza), který sice nepodléhá pánovým iluzím, ale těší se na ostrov, který mu don Quijote slíbil... Don Quijote cestuje španělským venkovem a zažívá řadu dobrodružství: bojuje s větrnými mlýny, stádem ovcí a měchy vína, zastane se galejníků, několikrát je zbit, ale dále žije ve svém ideálním světě. Nakonec se setkává s Dulcineou, prohrává v souboji s „rytířem“ Bílé luny a musí se vrátit domů. Uvědomuje si, že žil iluzemi, a umírá.

Anglie

GEOFFREY CHAUCER

- **Canterburské povídky**: Rámec tvoří cesta třiceti poutníků (rytíř, kuchař, abatyše, lékař, student, farář...) ke hrobu sv. Tomáše Becketa v Canterbury. V hostinci U Kabátce se rozhodnou, že každý bude vyprávět čtyři příběhy, ale z tohoto plánovaného počtu stačil Chaucer napsat pouze 23 povídek. Žánrově jde o rytířské historie, milostné příběhy, kratochvilná vyprávění a poučné historky. Chaucer čerpal náměty ze starších děl, ale příběhům dává jednotnou veršovanou formu. V prologu jsou velmi barvitě představeni všichni poutníci, potom následují jednotlivé povídky.

WILLIAM SHAKESPEARE (1564-1616)

- největší anglický i světový dramatik, který napsal kolem 37 her
- narodil se ve Stratfordu nad Avonou, kam se vrátil i na sklonku svého života
- v Londýně založil jednu z nejlepších divadelních společností – The Globe Theatre
- typickým veršem v jeho tvorbě je tzv. *blankvers* – pětistopý jamb o 10-11 slabikách; nerýmovaný
- hrdinové jeho děl jsou sami strůjci svých osudů, jejich činy vyplývají z jejich charakteru
- do češtiny poprvé přeložil celou jeho tvorbu J. V. Sládek

Do r. 1600 psal komedie, hry z anglických a antických dějin a první tragédie:

- Komedie plná omylů, **Zkrocení zlé ženy**, Dva šlechtici z Verony, **Sen noci svatojánské**, Mnoho povyku pro nic, Veselé paničky windsorské, Večer tříkrálový, Benátský kupec
- **Jindřich VI., Richard III.**, Richard II., Jindřich IV., Jindřich V., Král Jan, Titus Andronikus, Julius Caesar
- **Romeo a Julie** - příběh nešťastně končící velké lásky milenců, jejichž smrt způsobila vzájemná zášť dvou rodů ve Veroně - Kapuletů a Monteků

Období 1601-1608 je charakteristické vznikem velkých a slavných tragédií. Do jeho tvorby proniká pesimismus:

- **Hamlet, králevic dánský** - příběh hrdiny, v němž se sváří touha po naplnění vznešených ideálů s pocitem povinnosti potrestat zlo, touha po činu, ale i nerozhodnost; obsahuje úvahy o smyslu života a lidské existenci
- **Othello** - zobrazuje nejhlubší lidské vášně a city (problém důvěry a žárlivosti) ovlivněné intrikami
- Král Lear - ilustruje zklamání otcovské lásky a nevděk bohatě odměněných dcer
- Macbeth - důsledkem nadměrné touhy po vládě a moci je spáchaný zločin
- Coriolanus, Antonius a Kleopatra - tragédie zachycující antická témata

Teprve období po r. 1608 přináší jakési vyjasnění, naději a vyrovnání, které se projeví vznikem tzv. romantických her:

- Cymbelín, Zimní pohádka, Bouře
- Sonety - jsou odrazem jeho milostných a přátelských citů

Renesance a humanismus v české literatuře

od 70. let 15. st. do 30. let 17. st

- renesance a humanismus se v Českých zemích objevuje později než ve světě
- objevuje se snaha o vyrovnání s kulturou jiných zemí (Itálie, Německo)
- literatura se zaměřuje na náboženskou a společenskou problematiku
- důraz se klade na naučný a vzdělávací ráz literatury
- funkce estetická a zábavná ustupuje do pozadí

Humanismus v české literatuře se dělí na dvě hlavní linie:

1. **Latinsky psaná literatura**
2. **Česky psaná literatura**

Latinsky psaná literatura:

JAN Z RABŠTEJNA – **Dialogus** – autor nabádá šlechtu, aby podpořila mírové jednání Jiřího z Poděbrad
BOHUSLAV HASIŠTEJNSKÝ Z LOBKOVIC – Satira k sv. Václavu – kritika současníků, vytýká šlechtě rozmařilý život

Česky psaná literatura:

VIKTORIN KORNEL ZE VŠEHRD

- **Knihy o napravení padlého** – žádá, aby český vzdělanec nepsal latinsky, ale česky, protože psát latinsky znamená přilévat vodu do moře; čeština není tolik používána; zaměřil se na překlady, dokázal, že čeština je stejná jako latina
- **Knihy devatery** – hlavní právnické dílo, v němž chtěl podpořit měšťanstvo, ale v soudobé politické situaci neuspěl

HYNEK Z PODĚBRAD

Považován za jediného opravdu renesančního autora

- **Májový sen** – líčí, jak k mladíkovi přišla ve snu jeho milá a ulehla k němu do postele, on se však probouzí dříve, než dosáhl svého
- **Veršové o milovníku** – popisuje pocity zamilovaného mladíka

VÁCLAV HÁJEK Z LIBOČAN – představitel dějepisectví

- **Kronika česká** – oslava šlechty a katolicismu, není historicky věrná, hájí zájmy šlechty; o Husovi a husitství píše velmi zdrženlivě

Cestopisná literatura:

VÁCLAV VRATISLAV Z MITROVIC – **Příhody**: o poselstvu císaře Rudolfa k sultánovi z Cařihradu

KRYŠTOF HARANT Z POLŽIC A BEZDRUŽIC – **Putování aneb Cesta z Království českého do Benátek, odtud po moři do země Svaté, země judské a dále do Egypta**

Zlatý věk české literatury:

DANIEL ADAM Z VELESLAVÍNA - majitel nakladatelství Melantrich

- **Kalendář historický**: uváděl u každého dne a letopočtu, co se stalo v českých dějinách

JAN BLAHOSLAV

- **Filipika proti misomusům**: útočná řeč proti nepřítelům vzdělání; autor vysvětluje, proč se lidé mají vzdělávat
- **Gramatika česká**: úsilí o ustálenou jazykovou normu; zabývá se vlastnostmi ČJ, užívání cizích slov
- **Kancionál šamotulský**: zpěvník obsahující lidové písně

Bible kralická – český překlad Starého a Nového zákona

Knížky lidového čtení: určeny široké čtenářské veřejnosti, knihy zábavného rázu

Trojanská kronika, Frantova práva, Enšpígl, Příběhy o Bratru Janu Palečkovi (šašek J. z Poděbrad)

5. Baroko v umění světovém a českém

- rozvíjí se v 17. století
- nedůvěra v rozum, nevíra v člověka a pozemský svět
- převládá složka citová nad rozumovou
- **monumentalita** – Baroko mělo ohromovat, vyvolat strach, posílit závislost na víře v Boha
- **mysticismus** – nový světový názor doby, víra v Boha, v nadpřirozeno, v posmrtný život

Sochařství – Matyáš Braun, Ferdinand Brokof

Malířství – Rubens, Rembrandt, J. Kupecký, K. Škréta

Hudba – J. S. Bach, A. Vivaldi, J. Stamic

Literatura – návrat ke středověku

Itálie

TORQUATO TASSO – **Osvobozený Jeruzalém**: Líčí osvobození Jeruzaléma z rukou Saracénů, kteří jsou spolčeni s pekelnými mocnostmi, jejichž nástrojem je i krásná kouzelnice Armida, jejímu kouzlu podléhají křesťanští rytíři, mezi nimi i Rinaldo, ale zachrání sebe i Armidu a obrátí ji na křesťanskou víru. Vlastním smyslem skladby není jen hrdinovo tažení, nýbrž boj proti rozvratným silám v člověku.

Španělsko

PEDRO CALDERÓN DE LA BARCA – **Život je sen**: Hrdinou je syn polského krále Basilia, princ Sigismundo, který od dětství žije ukován jako zločinec, protože král má strach z věštby provokující Sigismundovi zločinnou budoucnost. Po mnoha spleťtých dobrodružstvích se princ dovídá důvod svého utrpení. Nejprve zuří a běsní, postupně však v sobě potlačí zlo a s otcem se usmíří. Překonáním sebe sama se vymaní z osudového předurčení.

Anglie JOHN MILTON – **Ztracený ráj**: duchovní epos s biblickými motivy; psán jako oslava revoluce

České Baroko – 30. léta 17. st. – 70. léta 18. st.

- **Exulantská** (evangelická) literatura

PAVEL STRÁNSKÝ – **O státně českém**: latinský spis, ve kterém hájil předbělohorské Čechy

PAVEL SKÁLA ZE ZHOŘE – **Historie církevní**: obhajoba, kritická analýza stavovského povstání

JAN AMOS KOMENSKÝ

a) Nábožensko-filosofické spisy

- **Labyrint světa a ráj srdce**: Poutník prochází městem bludištěm. Jeho průvodci, Všeživé Všudybud a Mámení mu nasazují brýle. On ale všude rozpoznává jen podvod a klam. Východiskem ze zoufalství a jedinou útěchou je mu Bůh. Vyznívá jako ostrá kritika společnosti.
- **Hlubina bezpečnosti**: čím víc se člověk vzdaluje od středu jistoty – Boha, tím víc propadá zmatkům a točí se v bludném kruhu
- **Listové do nebe**: fiktivní list chudých Kristovi, kde autor opět kritizuje společnost
- **Kšaft umírající matky Jednoty bratrské**: pastýřský list, v němž (přesvědčený o neodvratném zániku jednoty) nechává svoji církev promlouvat jako umírající matku; měl přinést útěchu v těžké situaci (kšaft = závěť)

b) Pedagogické práce

- **Velká didaktika**: teorie vyučování, v níž Komenský shrnul své názory; rozdělení výuky na stupně
- **Informatorium školy mateřské**: dílo určené matkám a chůvám; zabývá se výchovou předškolních dětí
- **Svět v obrazech** (Orbis Pictus): teorie vyučování cizím jazykům; první ilustrovaná učebnice
- **Brána jazyků otevřená**: latinsky psaná učebnice jazyků – především latiny
- **Schola Ludus** (Škola hrou, Škola na jevišti): soubor divadelních her určený k dramatizaci při vyučování

c) Díla pansofická (vševědná)

- **Všeobecná porada o nápravě věcí lidských**: autor věří, že poznáním je možno dospět k životu v míru, lásce, moudrosti a harmonii

- **Domáci** (křesťanská) literatura

1) **Oficiální**

BEDŘICH BRIDEL

- **Co Bůh? Člověk?:** rozsáhlá básnická skladba, veršovaná meditace, která je velkolepým řetězcem metafor nicoty lidské existence ve srovnání s božskou dokonalostí

ADAM MICHNA Z OTRADOVIC – Česká Mariánská muzika (Chtíc, aby spal!)

BOHUSLAV BALBÍN

- **Rozprava na obranu jazyka slovanského, zvláště českého:** vyjadřuje moderní myšlenku práva národa na vlastní jazyk; obhazuje češtinu jako kultivovaný jazyk využitelný ve všech oblastech písemnictví; dílo bylo vydáno až na počátku národního obrození F. M. Pelclem a ovlivnilo generaci Josefa Dobrovského

ANTONÍN KONIÁŠ – proslavil se ničením nekatolických knih; zničil jich asi 60 tisíc

- **Klíč kacířské bludy k rozeznání otevírající:** soupis nedovolených knih

2) **Pololidová**

Interludia (mezihry, krátké frašky) – Václav František Kocmánek

Zábavné čtení, Kramářské písně

Písmácké paměti – František Jan Vavák

3) **Ústní lidová slovesnost**

Lidová pověst: O Blanických rytířích, O Janu Sladkém Kozinovi ...

Pohádka: objevuje se čert a český Honza; parodie na oficiální literaturu

Balady

Lidové drama

Loutkové divadlo – MATĚJ KOPECKÝ

6. Klasicismus, osvícenství, preromantismus

1) Klasicismus (2. pol. 17. st., 18. st)

- Podpora absolutismu a aristokracie
- Návaznost na antiku
- Usiluje o přesný řád a formu – pevně stanovená estetická pravidla

Hudba – Beethoven, Mysliveček, Mozart

- a) *Žánry vysoké (óda, epos, tragédie)* – náměty vznešené, historické

Francie

PIERRE CORNEILLE

- **Cid:** tragédie, dramatický konflikt je vyústěním střetu osobních citů a nadosobních povinností; drama citu a cti; Rodrigo-Cid zabije otce své milé Ximeny. Cit její lásky je však převážen smyslem pro čest a spravedlnost. Žádá potrestání vraha.

JEAN RACINE

- **Faidra:** žena athénské krále Thesea, Faidra, prožívá lásku k nevlastnímu synovi Hippolytovi, ten ji však neopětuje. I když není ničím vinen, je vyhnán svým otcem-králem ze země. Král prosí bohy o potrestání proviněných. Prosba se vyplní, když Faidra vypije nápoj s jedem. Před smrtí se Theseovi přizná ke své vině.

- b) *Žánry nízké (komedie, frašky, bajky)* – náměty ze současnosti

MOLIÉRE

- **Tartuffe** (Svatoušek): hra odhalující pokrytectví a svatouškovství, svou titulní postavou mířila proti církvi a donašečskému systému jejích institucí
- **Zdravý nemocný:** hl. hrdinou je hypochondr, který se snaží provdat svou dceru za lékaře, aby měl léčení zdarma; pořád studuje lékařské knihy
- **Lakomec:** Šedesátiletý lichvář Harpagon omezuje své děti, okrádá služebnictvo, intirkuje se vztahy svých dětí a jejich protějšky. Harpagon je chtivý, lakomý, bezcitný; pro peníze obětuje vše, své děti, rodinu; ztráta peněz pro něj znamená šílenství, konec smyslu života. Molière chce dokázat, jak peníze deformují přirozené lidské vztahy.
- **Don Juan, Měšťák šlechticem, Misanthrop**

JEAN DE LA FONTAINE – bajky: vychází ze znalostí starších autorů, ale bajky aktualizuje k potřebám společenské kritiky, kritizuje soudobou společnost

Itálie

Commedia dell'arte

Druh lidového, ale profesionálního divadla. Vzniká v Itálii ve 2. pol. 16. st. Herci neměli k dispozici psaný text, ale jen stručný scénář s dějovou kostrou a seznamem postav ustálených typů – Harlekýn, služka Colombína, starý obchodník Patalone, právník Dottore, Kapitán a zamilovaní s různými jmény. Soubory kočovaly po Evropě, největší úspěch měla commedia dell'arte ve Francii – později se z ní vyvinula pantomima.

CARLO GOLDONI

- **Poprask na laguně:** zachycuje barvitý obraz rybářského městečka a osudy jedné žárlivé milenecké dvojice; celý děj je založen na neustálém obměňovaném motivu pomluvy a milostné hádky.
- **Sluha dvou pánů:** děj je postaven na prolínání a střetávání dvou rovin: roviny milostných příběhů a roviny komické, kterou představuje zejména mazaný Truffaldino v různých situacích ve službě dvěma pánům.

2) Osvícenství (18. st)

- Začíná kritizovat absolutistickou vládu, odpor k autoritě církve
- Důraz na rozum a vzdělání
- Prosazuje rovnost mezi lidmi, svobodu myšlení

Francie

CHARLES DE MONTESQUIEU

- **Duch zákonů:** rozprava, která vysvětluje vznik státních útvarů a zákonů
- **Perské listy:** satirická kritika společenských a politických poměrů ve Francii

VOLTAIRE – Candide neboli Optimismus

Velká encyklopedie – soubor znalostí ze současné vědy, umění techniky; (Diderot, Voltaire...)

DENIS DIDEROT

- **Jeptiška:** antiklerikální (proticírkevní) román psaný v dopisech; hl. hrdinkou je Zuzana Simoninová, která je přinucena vstoupit do kláštera, je nešťastná a při útěku z kláštera se po skoku přes zeď zraní a na následky zranění umírá
- **Jakub Fatalista:** román založený na dialogu sluhy a pána o problémech společenské morálky (fatalismus = víra v osud)

Anglie

DANIEL DEFOE

- **Robinson Crusoe:** Román líčí 28 let Robinsonova života na opuštěném ostrově. Robinson je jediný zachráněný člen posádky lodi plující do Afriky. Defoe až realisticky popisuje ztroskotání, záchranu věcí z lodi, budování nové existence, chov zvířat, stavbu člunu, setkání s Pátkem, záchranu anglickou lodí a návrat do vlasti. Oslava lidského rozumu, umu a nezdolnosti.

JONATHAN SWIFT

- **Gulliverovy cesty:** utopický román, v němž vystupuje námořník Gulliver, který navštíví 4 fiktivní ostrovy (trpaslíků, obrů, kouzelníků a ušlechtilých koní); kritika anglické společnosti,

3) Preromantismus (2. pol. 18. st.)

- Klade důraz na cit
- Návrat k lidové slovesnosti
- Odmítá konvence, řád, hledá nezkaženého člověka

Francie

JEAN JACQUES ROUSSEAU – **Emil, čili o výchově:** pedagogický román

ANTOINE FRANCOIS PRÉVOST – **Manon Lescaut:** román o lásce rytíře k mravně narušené dívce Manon

Německo

GOTTHOLD EPHRAIM LESSING – Emilia Golotti

JOHANN GOTTFRIED HERDER – **Myšlenky k filosofii dějin lidstva:** dochází k závěru, že vývoj lidstva směřuje k humanitě a každý národ má na tomto vývoji určitý podíl

Hnutí Sturm und Drang (Bouře a vzdor) – bojovali za svobodu jedince, proti politickým předsudkům a konvencím, hl. představitel:

JOHANN WOLFGANG GOETHE

- **Utrpení mladého Werthera:** román psaný formou dopisů a deníkových zápisků, v němž se mladý precitlivělý muž zamiluje do milenky svého přítele a nešťastnou láskou se zabije
- **Faust:** Učený doktor Faust v touze po poznání prodal svou duši ďáblu, a tím propadl věčnému zatracení.

FRIEDRICH SCHILLER – Óda na radost, Úklady a láska, Loupežníci

7. Národní obrození v české literatuře, vůdčí osobnosti tohoto období a jejich tvorba

---

Národní obrození (od 70. let 18. st. do konce 20. let 19. St.)

– společenské hnutí, vzkříšení národa, snaha o hosp. a kulturní osamostatnění

Podmínky vzniku NO:

- Rozpad feudalismu, nástup kapitalismu
- Osvícenství
- Josefínské reformy (1781 – Toleranční patent, svoboda víry, zrušení nevolnictví)
- 3 generace obrozenců: (POZN. 3. GENERACE – MAT. OTÁZKA Č. 9)

1) Generace

- Obranná fáze nár. obrození
- Psali především německy a latinsky
- Prosazovali myšlenky osvícenství, kladli důraz na vzdělanost lidí

FRANTIŠEK MARTIN PELCL – Nová kronika česká, vydal Balbínovu obranu

JOSEF DOBROVSKÝ – Podrobná mluvnice češtiny

- Německo-český slovník
- Dějiny českého jazyka a literatury
- Mluvnice staroslověnštiny

ANTONÍN JAROSLAV PUCHMAJER – „Novočeská básnická škola“ – sdružení mladých básníků

- Rýmovník – soubor rýmů pro básníky
- Románi Čib – mluvnice cikánštiny

VÁCLAV MATĚJ KRAMERIUS – nakl. Česká expedice, Krameriusovy C.K. Vlastenecké noviny

VÁCLAV THÁM – divadlo „Bouda“ - vlastenecké divadlo 1786-1789

2) Generace

- Ofenzivní fáze nár. obrození, psali česky
- Prosazovali myšlenky preromantismu
- Chtěli vypracovat a rozvíjet básnický a odborný jazyk, podpora vlastenectví

a) Básnický a odborný jazyk

- JOSEF JUNGSMANN – Rozmlouvání o jazyce českém
- Slovník česko-německý
  - Slovesnost
  - Historie literatury české

b) Historie

FRANTIŠEK PALACKÝ – Dějiny národu českého v Čechách i v Moravě

PAVEL JOSEF ŠAFAŘÍK – Slovanské starožitnosti

c) Slovanské myšlenky v poezii

JAN KOLLÁR – Slávy dcera

FRANTIŠEK LAD. ČELAKOVSKÝ

- Ohlas písní ruských, Ohlas písní českých
- Slovanské národní písně
- Mudrosloví národa slovanského ve příslovích
- Divotvorný klobouk
- Rohovín čtverrohý
- Hadrián z Římsů

VÁCLAV KLIMENT KLICPERA

- metoda kuklení (záměna postav)

RUKOPIS KRÁLOVÉDVORSKÝ – padělky, jejichž autory jsou zřejmě V. Hanka a J. Linda

RUKOPIS ZELENHOŘSKÝ

8. Romantismus ve světové literatuře, nejvýznamnější představitelé a jejich tvorba

---

1. pol. 19. st

- Vzniká v Německu; Protiklad snu a skutečnosti, subjektivní vztah ke skutečnosti
- Téma – nešťastná láska, důraz na city a fantazii;
- Individualismus – hl. hrdina je osamocený, výjimečný člověk, neschopný se přizpůsobit
- Autor splývá s hl. hrdinou, vyjadřuje své pocity a nálady, píše subjektivně

Německo

NOVALIS

- **Hymny noci:** sbírka básní s motivy ztracené lásky, touhy po smrti a oslavou Panny Marie; obsahuje kontrasty den, života (světla) a noci, smrti (tmy)
- **Heinrich von Ofterdingen:** nedokončený román; hlavní postavou je středověký básník hledající symbolický „modrý květ“ – smysl života a pravé poezie

HEINRICH HEINE

- **Kniha písní:** básnická sbírka úvahové lyriky, téma nešťastné lásky
- **Romancero:** baladické skladby s tématem německých (germánských) a židovských pověstí

BRATŘI GRIMMOVÉ – soubor německých lidových pohádek; nezasahovali do děje (Vlk a sedm kůzlátek)

Anglie - anglický romantismus má v Evropě zásadní význam

GEORGE GORDON BYRON

- **Childe Haroldova pouť:** moderní epos s autobiografickými prvky; mladý anglický šlechtic je nespokojený se sociálními poměry v Anglii, cestuje po Evropě, je uchvácen Řeckem, kde nachází smysl svého života

PERCY BYSSHE SHELLEY

- **Odpoutaný Prométheus:** autor vychází ze staré řecké báje o Prométheovi; v Shellyho podání hrdina vzdoruje a trpí tak dlouho, dokud není tyran poražen; básník věří v konečné vítězství dobra nad zlem

WALTER SCOTT

- **Ivanhoe:** román se odehrává ve 12. st. ve střední Anglii za dob vlády Richarda Lví srdce, který má být připraven svým proradným bratrem Janem Bezzemkem připraven o královský trůn; Ivanhoe pomůže Richardovi získat zpět trůn, je zraněn; vše nakonec uzavírá sňatek Ivanhoe s krásnou Rowenou.

CHARLOTTE BRONTËOVÁ

- **Jana Eyrová:** příběh ženy, která si jde sama za svým štěstím; je nezávislá na muži a dosáhne svého

EMILY BRONTËOVÁ

- **Na větrné hůrce:** ryze romantické dílo o lásce a nenávisti, kde se mladého sirotka ujme bohatý pán

Francie

FRANÇOIS-RENÉ DE CHATEAUBRIAND

- **Atala:** příběh odehrávající se v prostředí exotické americké přírody v němž se do sebe zamilují Šakta a Atala, oba indiánského původu; z nešťastné lásky se Atala zabije

VICTOR HUGO - světově nejproslulejší francouzský romantik

- **Chrám Matky Boží v Paříži:** Děj dramatického románu je vystavěn na kontrastech. Fyzicky ošklivý, ale duševně ušlechtilý zvoník chrámu, Quasimodo, tajně miluje cikánku Esmeraldu, jejíž krása a upřímnost kontrastují s prostředím bídy chudých a lakotou a pokrytectvím vyšších vrstev. Když na sebe Esmeralda vezme zločin, který nespáchala, a je za něj dosouzena k smrti, zachrání ji kněz chrámu, Frollo. který ji tajně miluje. Ona jej ale odmítá a kněz ji vydává bez milosti smrti. Quasimodo svrhne Frolla z chrámové věže a sám umírá objímaje již mrtvou Esmeraldu. V celém románu je sugestivně zachycen život středověké Paříže.
- **Bídníci:** ústřední hrdina Jean Valjean, odsouzený za krádež chleba k mnohaletému trestu na galejích se stane laskavou péčí biskupa Myriela vzorným člověkem, starostlivým ochráncem osiřelé Cosetty a podnikatelem, který pomocí svého jmění zmírňuje bídu chudých. Po celou dobu příběhu je pronásledován komisařem Javerem, který ho chce dostat zpět na galeje.

ALEXANDRE DUMAS

- **Tři mušketýři:** román o věrnosti, lásce a cti je zasazen do Francie 17 .st.
- **Hrabě Monte Christo:** Edmond Dantes, nespravedlivě odsouzený muž, který se ve vězení setkává s abbé Fairem a dozví se, kde je ukrytý velký poklad. Po smrti Fairy se Edmond dostane z vězení, najde poklad a pomstí se lidem, za které byl nespravedlivě odsouzen.

STENDHAL

- **Červený a černý:** hlavní hrdina Julián Sorel je velmi nespokojený se svým společenským postavením. Touží po moci a majetku a neváhá k tomu využít přízně žen. Nakonec je odsouzen a popraven za své činy. Autor podává kritický obraz předrevoluční francouzské společnosti, v níž vítězí přetvářka, vypočítavost a touha po penězích.
- **Kartouza parmská:** román o mladém šlechtici, jehož ideál nedejde naplnění, jeho žena umírá při porodu

USA

EDGAR ALLAN POE

Jáma a kyvadlo, Černý kocour, Havran: hororové povídky, hrůzostrašné příběhy s motivy zániku a smrti

Rusko

ALEXANDR SERGEJEVIČ PUŠKIN

- **Kavkazský zajatec, Bachčisarajská fontána, Cikáni:** boj za osobní a občanskou svobodu, při psaní těchto skladeb byl ještě ovlivněn Byronem
- **Evžen Oněgin:** Evžen Oněgin je šlechtic, který má vše, ale nemá smysl života, proto volný čas tráví ve společnosti. Zdědí po strýci sídlo na venkově, kam odjíždí. Seznámí se zde s básníkem Lenským, jež ho dovede do jedné místní významné rodiny. Mají tam 2 dcery - Taťanu a Olgu. Taťana se do Oněgina zamiluje a píše mu dopis. Na schůzce jí však Evžen odmítá. Později se odehrává ples. Oněgin se nudí a začne koketovat s Olgou. Lenský, který ji miluje ho vyzve na souboj a je zabit. Oněginovi je to líto - odjíždí, cestuje po Evropě. Do Ruska se vrací po 8 letech. Navštíví velký ples v Petrohradě. Na ples vchází krásná dáma, v níž poznává Taťanu - provdanou za vysokého úředníka. Oněgin se do ní zamiluje vášnivou láskou, teď ho však odmítá pro změnu ona. Má ho sice ještě ráda, ale je vdaná. Evžen Oněgin zůstává opět sám. Román panoramaticky zobrazuje tehdejší společnost. Oněgin je typ „zbytečného člověka“, je to šlechtic plný předsevzetí a úmyslů, ale není schopen je uskutečnit.
- **Boris Godunov:** v historickém dramatu líčí boj o ruský trůn mezi Godunovem a Lžidimitrijem na přelomu 16. a 17. st., polemizuje s názory děkabristů, zda věřit síle lidu
- **Kapitánská dcera:** historická próza, dobrodružný příběh na pozadí dobových poměrů (Pugačovovo povstání)

MICHAEL JURJEVIČ LERMONTOV

- **Démon:** základní myšlenkou díla je fakt, že zlo se rodí z bezmocnosti dobra
- **Hrdina naší doby:** zaměřuje se na aktuální společenské otázky – hrdina Pečorin je „zbytečný člověk“, je společenským vydědencem z vlastní vůle a marně hledá smysl své existence

Polsko

ADAM MICKIEWICZ

- **Dziady:** svým názvem připomíná lidovou slavnost vyvolávání duší zemřelých; jsou zde zobrazeny motivy tragického osudu národa po povstání; autor vyjadřuje pocity odpovědnosti k člověku, národu a lidstvu
- **Konrad Wallenrod:** vypravuje o Litevci, který pod maskou velmistra řádu německých rytířů obětuje sebe, aby pomstil svůj pokořený národ
- **Pan Tadeáš:** rozsáhlý epos, v němž načrtl velkolepý obraz polské společnosti za napoleonských válek, jejich zvyků, obyčejů, tužeb i proher

Slovensko

LUDOVÍT ŠTÚR - generace štúrovců

-gramatika nového spis. jazyka Nauka reči slovenskej (mluvnice slovenštiny)

Maďarsko

SÁNDOR PETÖFI – Apoštol, Píseň psů, píseň vlků

9. Romantismus v české literatuře, přínos Máchův, Erbenův, Tylův

---

1. pol. 19. st 30. – 50. Léta

Revoluční rok 1848 – vyvrcholení národního obrození

KAREL HYNEK MÁCHA

- Máj** - lyricko-epická báseň (popis přírody, děj)
- založeno na kontrastu krásné přírody a krutého osudu člověka (hl. hrdiny)
- obsahuje 4 zpěvy a 2 intermezza (mezihra – přímo nesouvisí s dějem)

Obrazy ze života mého

Cikáni – nejrozsáhlejší Máchovo dílo, které vypráví o životě lidí žijících na okraji společnosti

Kat

Pouť krkonošská

KAREL JAROMÍR ERBEN

- Kytice** - základním motivem je problém viny a trestu
- vina nastává porušením základních zákonů lidské společnosti (matka opustí dítě...)
- někdy je trest neúměrně vysoký danému provinění (Polednice, Vodník...)
- uvědomí-li si člověk včas svou vinu, dojde k odpuštění (Svatební košile...)
- básně spolu korespondují

Kytice, Poklad, Svatební košile, Polednice, Zlatý kolovrat, Štědrý den, Holoubek, Záhořovo lože, Vodník, Vrba, Lilie (přidána později), Dceřina kletba, Věštkyne

JOSEF KAJETÁN TYL – označován jako „miláček národa“

Fidlovačka (Slavnost ševců) – poprvé hrána česká hymna (slova: J. K. Tyl, hudba: F. Škroup)

Paličova dcera – divadelní hra se soc. tématem (hmotná bída může způsobit morální úpadek lidí)

Jan Hus

Kutnohorští havíři

Strakonický dudák (aneb Hody divých žen) – vyznává jako oslava domova, obyč. lidí

Rozina Ruthardová

Dekret Kutnohorský

Rozervanec – karikatura Máchy, vyznává jako polemika s romantismem, který Tyl nepochopil

Poslední Čech

KAREL SABINA

Libreta k operám: **Prodaná nevěsta** (B. Smetana)

Braniboři v Čechách (B. Smetana)

V studni (Vilém Blodek)

Na poušti – autobiografický román, autor popisuje své stanovisko k roku 1848

Oživené hroby – autobiografická povídka zachycující jeho zážitky z olomouckého vězení

Úvod povahopisný – hájí K. H. Máchu a jeho tvorbu, kladná kritika Máje

JOSEF VÁCLAV FRIČ

- revolucionář a politický agitátor

Paměti – autobiografické dílo zachycující 30 let autorova života, nejpodrobněji se věnuje revolučnímu roku 1848

10. Realismus ve světové literatuře, nejvýznamnější představitelé a jejich tvorba

---

2. pol. 19. st.

Znaky: Pravdivý obraz skutečnosti (neidealizují svět)

Typizace – na jednotlivém hrdinovi vystihnout obecný charakterový typ

Objektivní přístup ke skutečnosti, kritika nedostatků ve společnosti, tabuizovaná témata

Naturalismus: krajní směr realismu – člověk je ovlivněn dědičností a prostředím

zaměřen na fakta okrajová, patologická; hrdinové žijící na okraji spol. (É. Zola)

Pozitivismus: filozofický směr, který tvrdí, že skutečné je to, co lze vědecky dokázat;

klade důraz na realitu

Evolucionismus: teorie od nepřetržitého vývoje od nižších forem k vyšším (Ch. Darwin)

Kritický realismus: zaměřen na zachycení soc. rozdílů ve společnosti; hodně útočné

Francie

HONORÉ DE BALZAC

- cyklus Lidská komedie: - všestranný popis franc. společnosti

- **Otec Goriot:**

Úspěšného podnikatele **Goriot**a zruinovaly sobecké dcery, které se snažil zaopatřit. Když zestárl a neměl jim už co nabídnout, odvrátily se od něj a nechaly ho zemřít v chudobě a samotě. Na sklonku života se Goriot setkává s **Evženem Rastignacem**. Tento student práv se postupně vzdává svých ideálů a dobrých předsevzetí. Změní se v ctižádostivého kariéristu a stane se milencem jedné z Goriotových dcer, protože od ní očekává pomoc při společenském vzestupu.

- **Ztracené iluze:**

Zachycuje vzestup a pád venkovského básníka Luciena de Rubempré, který se snaží proniknout mezi nejvyšší umělecké kruhy v Paříži a postupem času podléhá mravnímu úpadku. Peníze ho zkazí.

- Lesk a bída kurtizán: román líčí úzké sepětí pařížského podsvětí se světem bankéřů...

- další romány: *Evženie Grandetová, Šagrénová kůže, Sestřenice Běta, Bratranec Ponc*

GUSTAV FLAUBERT

- **Paní Bovaryová:**

Druhá manželka lékaře **Karla** Bovaryho **Ema** Bovaryová je krásná, ale povrchní žena, která podlehla četbě romantických příběhů. Místo vysněného života a vzrušujících dobrodružství ji čeká banalita všedních dnů a citová prázdnota maloměsta. V touze po romantické lásce si najde milence, ale ten ji opouští ve chvíli, kdy se s ním rozhodne uprchnout. Ema propadá naprosté deziluzi. Začne si vydržovat dalšího milence, rozhazuje manželovy peníze a zadluží se u lichváře. V dražbě přijdou manželé Bovaryovi o dům. Karel umírá a Ema spáchá sebevraždu.

- Citová výchova: příběh muže, který přichází do Paříže a jeho život probíhá mezi deziluzí a sněním

ÉMILE ZOLA

- cyklus Rougon-Macquartové:

Popisuje chování příslušníků jedné rodiny, z nichž každý dosáhl jiného postavení ve společnosti. Jejich osud je předurčen dědičností a determinován prostředím.

- **Zabiják:**

Román Zabiják pojednává o lidech, které zničí alkoholismus. Venkovanka **Gervaisa Macquartová** se stěhuje s dětmi do Paříže, kde si zařizuje prosperující prádelnu. Vdá se za klempíře **Coupeaua**, který v práci utrpí těžký úraz. Během nemoci si odvykne pracovat a začne vést zahálčivý život. Postupně propadne alkoholismu a umírá na delirium tremens. Gervaisa přichází o prádelnu a útěchu z beznadějné existence hledá také v alkoholu. Neštěstí rodiny završuje osud jejich dcery Nany, ze které se stala prostitutka.

- **Nana:** Příběh prostitutky, která si vybírá velmi vysokou klientelu ale nakonec umírá na neštovice.

GUY DE MAUPASANT

- **Kulička:** Příběh obézní prostitutky, která se obětuje a při odjezdu z města spolu s dalšími občany, se vyspí s pruským vojákem, ale na místo vděku je jí opovrhováno a každý se jí vysmívá.

- **Miláček:** Hl. hrdina Georges Duroy se rozhodne udělat kariéru a využívá k tomu přítomnosti žen, které nakonec stejně opustí, ale kariéru se mu podaří dosáhnout.

Anglie

CHARLES DICKENS

- Kronika Pickwickova klubu:

Humoristický román popisuje příhody čtyř londýnských přátel, kteří se rozhodnou navštívit venkov. Nepraktičnost **Samuela Pickwicka** a jeho společníků je vrhá do mnoha komických situací. Pan Pickwick se dokonce ocitne ve vězení pro dlužníky, protože odmítá zaplatit náhradu 750 liber, kterou soud přikl jeho bytné. Ta na něj podala žalobu, protože jí přislíbil manželství. Šlo ovšem o nedorozumění – pan Pickwick si chtěl pouze najmout sluhu **Samuela Wellera**... Nakonec se členové klubu rozcházejí, ožení se a zařadí se do běžné společnosti.

- Oliver Twist:

Sirotek **Oliver Twist** se vyrovnává s těžkým životem v chudobinci, kde ho čeká pouze hlad a bezpráví. Jeho situace se nezlepší, ani když se stane pomocníkem hrobníka. Po útěku do Londýna se ho ujme **zločinecká banda**. Olivera „vyučuje“ Ferina Lišák, ale ten se snaží dráze zloděje vyhnout. Když mu pomůže hodný pan **Brownlow**, zločinci Olivera unesou. Donutí ho vykrást dům Maylieových, ale Oliver je zraněn a rodina o něj s láskou pečuje. Všechny členy bandy čeká smrt a Oliver se stává Brownlowovým adoptivním synem a dědicem jeho jmění. Zároveň se dozvídá pravdu o svém původu.

- David Copperfield**- Malá Doritka**

Romány o dětských hrdinech, kteří jsou bez domova a sami se musejí protloukat životem.

- Nadějně vyhlídky

WILLIAM MAKEPEACE THACKERY

- Kniha o snobech (Kniha snobů)

- Jarmark Marnosti

THOMAS HARDY - Tess Durbellvilů

- Neblahý juda

- Starosta Casterbridgeský

ROBERT LUIS STEVENSON

- Poklad na ostrově: Příběh o pirátech a honbě za pokladem.

- Podivuhodný příběh Dr. Jekylla a pana Hyda:

Řeší problém rozdělení lidské osobnosti (dobro x zlo); Hl. hrdinou je lékař Dr. Jekyll, který dělá pokusy a snaží se přijít na lék, který by dokázal oddělit dobrou a špatnou stránku člověka. Podaří se mu vytvořit nápoj, který když vypije, tak je z něho ve dne hodný Dr. Jekyll a v noci strašný, zlý a zohavený skřet pan Hyde. Nakonec se doktor zabije, protože zlá stránka osobnosti převáží nad tou dobrou.

Rusko

NIKOLAJ VASILJEVIČ GOGOL

- Revizor:

Satirická komedie odehrávající se během 24 hodin v jednom zapadlém ruském městečku. Úředníci se dovědí, že do města míří údajný revizor a proto se ho snaží podplatit. Chlestakov (domnělý revizor) využívá mistrně této situace a přijímá všechny úplatky a nakonec z města zmizí. *Vyznívá jako kritika úplatkářství v Rusku.*

- Mrtvé duše: Otřesné svědectví o nevolnickém Rusku.

IVAN SERGEJEVIČ TURGENEV

- Lovcovy zápisky

- Otcové a děti

IVAN ALEXANDROVIČ GONČAROV – **Oblomov:** představitel „zbytečného člověka

Hl. hrdina Ilja Iljič Oblomov se celý svůj život válí v posteli a nikomu se nedaří donutit ho k nějaké práci. Přítel ho seznámí s Olgou, ale Ilja zjistí, že by se musel vzdát svého ležení, tak zruší svatbu. Upadá zpátky do letargie, bere si svou bytnou Agafi Matvejevnu a nakonec umírá v posteli.

LEV NIKOLAJEVIČ TOLSTOJ

- Vojna a mír: Zachycuje historické události Napoleonského tažení do Ruska. A. Bolkonský, P. Bezuchov, Nataša Rostová

- Anna Kareninová:

Hl. hrdinkou je žena, která opustí svého manžela s milencem, ale život se jí dost zkomplikuje. Její vlastní syn z manželství ji nepoznává a ona pak nakonec odjíždí a spáchá sebevraždu tím, že skočí pod vlak.

- Vzkříšení

- Kreutzerova sonáta

FJODOR MICHAJLOVIČ DOSTOJEVSKIJ

- Zločin a trest:

Hlavní postavou románu **Zločin a trest** je petrohradský student **Raskolnikov**, který se ocitne v těžké finanční i životní situaci. Rozhodne se ji řešit promyšlenou vraždou staré lichvářky. Přestože ji považoval za „lidskou veš“, není schopen unést břímě svého činu. Svěřuje se prostitutce **Soně Marmeladové**, která mu radí, aby se sám udal. Raskolnikova podezřívá policejní inspektor, ale nemá jasné důkazy. Student se nakonec přizná a je odsouzen k nuceným pracím na Sibiři, kam ho doprovází i Soňa.

- **Idiot**: Příběh šlechtice Lva Myškina, který je pro svou přílišnou „hodnost“ považován za blázna.

- **Bratři Karamazovi**: Nedokončený román, který je historií otcovraždy a následném hledání viníka mezi čtyřmi syny zavražděného statkáře Karamazova.

ANTON PAVLOVIČ ČECHOV – Racek, Strýček Váňa, Tři sestry, Višňový sad,
Člověk v pouzdře, Dáma s psíčkem

Polsko

HENRYK SIENKIEWICZ - Křižáci: Zachycuje boje Poláků s německými křižáky.
- Quo Vadis: Milostný příběh odehrávající se v Římě za dob krutého císaře Nerona.
- Ohněm a mečem
- Potopa *Boje Poláků s ukrajinskými kozáky.*
- Pan Wolodijovski

Norsko

HENRIK IBSEN – Peer Gynt, Nora (Domov loutek)

Dánsko

HANS CHRISTIAN ANDERSEN - Malá mořská víla
– Sněhová královna
- Ošklivé káčátko
- Princezna na hrášku
- Císařovy nové šaty

USA

MARK TWAIN

- Dobrodružství Toma Sawyera *Románové příběhy chlapeckých dobrodružství, které prožívají dva kamarádi.*
- Dobrodružství Huckleberryho Fina

- Princ a chudáš:

Sociálně kritická povídka. Vypráví o princ Eduardovi (syn Jindřicha VIII.), který je náhodně zaměněn za Toma, syna zloděje. Oba si tak vymění role. Je zde ukázán kontrast mezi prostředím na královském dvoře a na ulici.

JACK LONDON

- Volání divočiny: Hl. hrdinou je pes Buck, který uteče lidem a stává se vůdcem vlčí smečky.

- Bílý tesák:

- **Martin Eden**:

Román s autobiografickými prvky vypráví o životních osudech námořníka **Martina Edena**. Ten se zamiluje do dcery právníka **Ruth Morseové**. Aby se jí vyrovnal, pracuje na svém vzdělání a usiluje o lepší společenské i hmotné postavení. Nakonec se rozhodne pro dráhu spisovatele, ale není příliš úspěšný. Martin Eden odmítne pracovat v kanceláři milénčina otce a nakonec je zrušeno i zasnoubení s Ruth. Hlavní hrdina prožívá hlubokou osobní krizi, protože tím ztratil životní cíl, a volí dobrovolný odchod ze světa.

11. Česká poezie v 2. polovině 19. st. (májovci, ruchovci, lumírovci)

Májovci

- 50. – 60. léta
- odvrát od minulosti k přítomnosti
- úsilí povznést českou lit. na světovou úroveň
- lidovost, snaha o pravdivé zobrazení skutečnosti

JAN NERUDA

- Hřbitovní kvítí
- Knihy veršů (Dědova mísa, Všim jsem byl rád)
- Písně kosmické (Jak lvové bijem o mříže)
- Balady a romance (Balada rajska, Balada dětská, Romance o Karlu IV.
- Prosté motivy (Jarní, Letní, Podzimní, Zimní, Zpěvy páteční)

VÍTĚZSLAV HÁLEK - Večerní písně

- V přírodě
- Pohádky z naší vesnice

ADOLF HEYDUK - Hořec a srdečník, Cimbál a husle

VÁCLAV ŠOLC – Prvosenky

RUDOLF MAYER – V poledne

Ruchovci

- 70. – 80. léta
- zobrazovat národní a sociální problémy
- osvobodit českou literaturu od cizích vlivů
- národní tradice, národní minulost, zájem o venkov

SVATOPLUK ČECH - Písně otroka (lyrická tvorba)

- Husita na Baltu
- Evropa, Slavie
- Ve stínu lípy
- Lešetínský kovář
- Hanuman

ELIŠKA KRÁSNOHORSKÁ - libreta k operám: Hubička, Tajemství, Čertova stěna

Lumírovci

- 70. – 80. léta
- navazovali na májovce
- snaha o povznesení české literatury na světovou úroveň
- překlady, epická poezie, svoboda básnické tvorby

JOSEF VÁCLAV SLÁDEK

- Básně
- Jiskry na moři
- Selské písně a české znělky
- tvorba pro děti: Zlatý máj, Zvonky a zvony, Skřiváncí písně

JULIUS ZEYER

- Vyšehrad, Karolínská epeje

JAROSLAV VRCHLICKÝ

- lyrická tvorba: Eklogy a písně, Okna v bouři, Za trochu lásky šel ...
- epická tvorba: Zlomky epeje, Selské balady

12. Počátky českého realismu

(tvorba B. Němcové, K. H. Borovského, próza májovců)

---

40. – 70. léta 19. st.

- Návaznost na romantismus (prvky realismu)
- Snaha kritizovat nedostatky ve společnosti, sociální rozdíly, generační vztahy
- Návrat k přírodě

Satira – Borovský

Venkovská próza – Němcová, Světlá, Hálek

Městská próza – Neruda, Světlá

Vědecko-fantastická próza – Arbes

KAREL HAVLÍČEK BOROVSÝ

politická satira: Král Lávr, Tyrolské elegie, Křest sv. Vladimíra

sbírka **Epigramy (Církvi, Králi, Vlasti, Múzám, Světu)**

epigram= krátká satirická báseň s výraznou pointou

kritizuje poměry v zemi, církvi a králi

„Nechod', Vašku s pány na led, mnohý příklad máme, že pán sklouzne a sedlák si za něj nohu zláme!“

novinářská činnost: Pražské noviny, Národní noviny, týdeník Slovan

roku 1851 zatčen, odvezen do Brixenu (Tyroly) – podlomení zdraví

zde napsal 3 satirické skladby:

- podobné lidové písní, lidový jazyk
- **Tyrolské elegie** – zatčení a cesta do Brixenu, výsměch práci policistů
- **Král Lávr** – inspirace irskou pohádkou, o králi s oslíma ušima, kritika hlouposti
- **Křest svatého Vladimíra** – kritika církve

BOŽENA NĚMCOVÁ

- národní studie: Obrazy z okolí domažlického
- povídky: Babička, Divá Bára, V zámku a podzámčí, Pan učitel, Karla, Pohorská vesnice, Dobrý člověk, Chyže pod horami

KAROLINA SVĚTLÁ

- z městského prostředí: Černý Petříček
- z venkovského prostředí: Venkovský román, Kříž u potoka, Frantina, Kresby z Ještědí

VÍTĚZSLAV HÁLEK

- Muzikantská Liduška, Na statku a v chaloupce, Na vejminku, Poldík rumař

JAN NERUDA

- Arabesky
- Povídky Malostranské
- fejetony – Kam s ním?

JAKUB ARBES

- Svatý Xaverius
- Newtonův mozek
- Ďábel na skřipci, Sivooký démon
- sociální romány: Kandidáti existence, Štrajchpudlíci

13. Kritický realismus v české próze a dramatu, nejvýznamnější představitelé a jejich tvorba

---

80. – 90. léta 19. st

Znaky: pravdivý obraz skutečnosti (neidealizují svět)

Typizace – na jednotlivém hrdinovi vystihnout obecný charakterový typ

Objektivní přístup ke skutečnosti, kritika nedostatků ve společnosti, tabuizovaná témata

1. Vědecký realismus

TOMÁŠ GARRIGUE MASARYK - Česká otázka

- Jan Hus
- Karel Havlíček
- Rusko a Evropa
- O studiu děl básnických

2. Realismus v historické próze

ALOIS JIRÁSEK- nejstarší období: Staré pověsti české (O praotci Čechovi, Bivojovi, Libuši ...)

- období husitské: Mezi proudy, Proti všem, Bratrstvo, Husitský král ...
- doba pobělohorská: Temno, Psohlavci, Skaláci
- období osvícenství: Na dvoře vévodském, Poklad
- období Národního obrození: F. L. Věk, U nás
- Filosofská historie

ZIKMUND WINTER - Rozina sebranec
- Mistr Kampanus

3. Realismus ve venkovské próze

KAREL VÁCLAV RAIS - povídka Výminkáři
- romány: Kalibův zločin, Zapadlí vlastenci, Západ, Pantáta Bezoušek

TERÉZA NOVÁKOVÁ - Maloměstský román, Jan Jílek, Jiří Šmatlán,
- Na Librově gruntě, Děti čistého živého, Drašar, Úlomky žuly

ANTAL STAŠEK - Blouznivci našich hor, V temných vírech

JINDŘICH ŠIMON BAAR – Jan Cimbura

JOSEF HOLEČEK – Naši

4. Naturalismus

JOSEF KAREL ŠLEJHAR – Kuře melancholik

KAREL MATĚJ ČAPEK-CHOD – Kašpar Lén mstitel, Turbína

5. Realismus v dramatu

LADISLAV STROUPEŽNICKÝ – Naši furianti

GABRIELA PREISSOVÁ – Gazdina roba, Její pastorkyňa

ALOIS A VILÉM MRŠTÍKOVI – drama Maryša

14. Zrod moderního umění v poslední čtvrtině 19. st. nejvýznamnější umělecké směry a osobnosti

---

Impresionismus: okamžitý dojem, nálada, atmosféra, neopakovatelná chvíle (Monet, Degas)

Postimpresionismus: vnitřní svět člověka (Gauguin, Vincent van Gogh)

Symbolismus: myšlenky a pocity vyjadřuje pomocí symbolů, obraznosti (Moreau, Redon)

Dekadence: úpadek, obliba tabuizovaných témat, nálady smutku, skepse, deprese

Lartpouarlartismus: důraz na čisté umění bez sociálních a morálních problémů

Civilismus: obraz technických vymožeností, moderního života, oslava lidské práce

Secese: reaguje na rozvoj vědy, techniky a civilizace, prosazuje návrat k přírodě (Gaudí, Mucha)

Francie

Prokletí básníci

CHARLES BAUDELAIRE – Květy zla, Zdechlina

PAUL VERLAINE – Saturnské písně, Romance beze slov

JEAN ARTHUR RIMBAUD – Iluminace, Spáč v úvalu, Opilý koráb

STEPHAN MALLARMÉ – Faunovo odpoledne

Velká Británie

- OSCAR WILDE
- Jak je důležité mítí Filipa
  - Obraz Doriana Graye
  - Šťastný princ a jiné pohádky, Slavík a růže
  - Cantervillské strašidlo a jiné povídky

USA

WALT WHITMAN – Stébla trávy

Belgie

EMILE VERHAEREN – Chapadlovitá města

MAURICE MATERLINCK – Skleníky

Německo

RAINER MARIA RILKE – Kniha hodin, Nové básně, Sonety Orfeovy

Rusko

ALEXANDR ALEXANDROVIČ BLOK – Verše o krásné dámě, Dvanáct

Počátek 20. st. – válečné, rasistické a náboženské konflikty

GUILLAUME APPOLINAIRE - Alkoholy, Pásmo
- kaligramy (Eiffelova věž, Déšť)

CHRISTIAN MORGENSTERN - Šibeniční písně, Trychtýře, Noční rybí zpěv

Vitalismus: oslava životní síly, optimismus (Whitman, Šrámek, Neumann)

Expresionismus: bezprostřední vnitřní stavy a pocity (Klíma, Kafka)

Futurismus: obrat k budoucnosti, opěvuje techniku, civilizaci (zakladatel Marinetti)

Kubismus: rozkládají skutečnost na geometrické tvary a pak je zase skládají (Picasso, Špála)

Kubofuturismus: polytematičnost, prolínání časových rovin, grafické podoby básně – kaligramy

Dadaismus: nesmyslnost, náhoda, hra, snaží se šokovat, provokovat (Vančura, Halas)

Poetismus: zábava, hravost (lidové formy zábavy – cirkus, varieté), Teige, Nezval, Seifert, Vančura

Surrealismus: lidské jednání je ovlivněno podvědomím, psychoanalýza (Breton, Freud)

Existencialismus: reaguje na události doby, vnitřní pochybnosti, izolovaný člověk (Orten, Camus)

15. Manifest Česká moderna a jeho vliv na rozvoj poezie u nás, anarchističtí buřiči

---

Konec 19. st.

- Odklon od realismu
- Nová generace, která je ovlivněna světovými proudy

Česká moderna

- Sdružení mladých umělců, kteří měli stejné názory
- První projevy moderních uměleckých směrů u nás
- Manifest České moderny 1895 (Machar, Šalda)

JOSEF SVATOPLUK MACHAR – Zde by měly kvést růže, Magdaléna, Svědomím věků

ANTONÍN SOVA – impresionistická sbírka: Květy intimních nálad

- symbolistická tvorba: Vybouřené smutky, Údolí nového království

OTOKAR BŘEZINA – Tajemné dálky

- Svítání na západě

- Větry od pólů

- Stavitelé chrámů

- Ruce

FRANTIŠEK XAVER ŠALDA – Boje o zítřek, Duše a dílo

VILÉM MRŠTÍK – Pohádka máje, Santa Lucia

Česká dekadence

- Kult smrti, satan
- Vystupují proti společnosti-časopis Moderní Revue

JIRÍ KARÁSEK ZE LVOVIC – Zazděná okna, Sodoma

KAREL HLAVÁČEK – Pozdě k ránu

Buřiči

- Vystupují proti společnosti, opovrhují jí, kritika maloměstáků
- Žijí bohémským životem, opěvují život a vitalitu
- Myšlenky satanismu, dekadence a anarchismus,
- Časopis Nový kult

VIKTOR DYK - poezie: Satiry a sarkasmy, Pohádky z naší vesnice

- váleční tetralogie: Lehké a těžké kroky, Anebo, Okno, Poslední rok-Země mluví

- lyrickoepická poema: Milá sedmi loupežníků

- próza: Krysař

- drama: Zmoudření Dona Quijota

FRÁŇA ŠRÁMEK – poezie: Života bído, přec tě mám rád; Modrý a rudý, Píšou mi

- próza: Stříbrný vítr

- drama: Léto, Měsíc nad řekou

S. K. NEUMANN - Jsem apoštol nového žití, Apostrofy hrdé a vášnivé (symb.),

- Satanova sláva mezi námi, Sen o zástupu zoufajících (anarch.),

- Kniha lesů vod a strání, Nové zpěvy, Rudé zpěvy

FRANTIŠEK GELLNER – Po nás ať přijde potopa!, Radosti života

KAREL TOMAN – Torzo života, Sluneční hodiny, Měsíce (Září)

PETR BEZRUČ – Slezské písně (Ostrava), Maryčka Magdonova, Jen jedenkrát

JAROSLAV HAŠEK – Trampoty pana Tenkráta, Můj obchod se psy, Dobrý voják Švejk a jiné podivné historky, Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války

16. Hlavní tendence v rozvoji světové prózy první pol. 20. st., nejvýznamnější představitelé a jejich díla

1. **Proud realistický** – tradiční schéma klasického románu, základem je dějová linie s logickou časovou posloupností (Hemingway, Freuchtwanger, Fitzgerald, Galsworthy)
2. **Proud experimentální** – ubývá dějovosti, prvky absurdity, využívá podtextu, forma pásma, prolínání časových i významových rovin (Proust, Joyce, Kafka, Woolfová)
3. **Literatura detaburizující** některá témata – např. v oblasti sexu (Miller)

Francie

MARCEL PROUST

- **Hledání ztraceného času:** román uvádí čtenáře do vyšší společnosti; dílo nemá klasickou kompozici, nerozvíjí zápletky, jde o volný sled dějů, líčení pocitů a nálad, ruší jednotný čas příběhu a rozkládá jej do několika prostupujících se časových rovin; hl. hrdinou je pan Swann
- Swannova láska

ANDRÉ GIDE – **Pěnězokazi:** román, v němž se ruší tradiční kompozice, prolínají se současně pohledy několika vypravěčů příběhu, využívá metody psaní románu o románu, hlavním motivem je vzpoura dětí z dobře situovaných rodin proti pokrytecké morálce

ROMAIN ROLLAND

- **Jan Kryštof:** román-řeka; psáno formou pásma; líčí dětství, mládí a umělecký úspěch mladého německého hudebního skladatele v Paříži v době mezi Pařížskou komunou a 1. sv. válkou
- **Petr a Lucie:** příběh se odehrává ke konci války, kdy svoji lásku prožívají dva milenci; na Velký pátek se vydávají do kostela, kde si chtějí dát slib před Bohem; při náletu na kostel na ně padá strop a oba tragicky zahynou
- **Dobry člověk ještě žije:** jadrný a rozmarný příběh životem kypícího venkovana za francouzské renesance

HENRI BARBUSSE – **Oheň:** líčí život vojáků na frontě a v zákopech; hl. myšlenkou díla je, že válka se už nesmí opakovat
ANDRÉ BRETON – Nadja

ANTOINE DE SAINT EXUPÉRY - letecké romány: Kurýr na jih
Noční let
Země lidí
Válečný pilot

Malý princ: filosofická pohádka; konfrontace dětského a dospělého pohledu na svět
Citadela: filosofický esej

Anglie

JAMES JOYCE - **Dubliňané:** soubor povídek, drsně realistické příběhy o rodácích, které vyvolaly poprask
- Portrét umělce v jinošských letech
- **Odysseus:** Leopold Bloom putuje po městě a potkává lidi, vnitřní monology
- Oplakávání Finnegana

VIRGINIA WOOLFOVÁ - K majáku, Orlando

JOHN GALSWORTHY - **Sága rodu Forsythů:** o vzestupu a pádu šlechtické rodiny v Anglii

Německo

HEINRICH MANN – Profesor Neřád

THOMAS MANN - Buddenbrookovi
- Mario a kouzelník

LION FEUCHTWANGER - hist. romány s židovskou temat.: Žid Süß, Židovka z Toleda
- životopisné romány: Bláznova moudrost, Ošklivá vévodkyně, Goya

ERICH MARIA REMARQUE - Na západní frontě klid
- Tři kamarádi
- Miluj bližního svého
- Vítězný oblouk, Jiskra života, Nebe nezná vyvolených

Pražská německá literatura

FRANZ KAFKA - Proměna
- Nezvěstný
- Proces
- Zámek

EGON ERWIN KISCH - Z pražských uliček a nocí
- Zuřivý reportér
- Pražský pitaval
- Tržiště senzací
- Pasák
- Americký ráj, Tajná Čína

Rusko

MAXIM GORKIJ – **Matka**: sociální román o revolucionáři, v jehož revolučním úsilí po jeho zatčení pokračuje jeho matka

IVAN BUDIN – **Mítova láska**: novela, 18letý student volí smrt, poté co ho zradila jeho první láska

MICHAIL AFANASJEVIČ BULGAKOV

- **Mistr a Markétka**: filosofický román, v němž se prolíná faustovské téma s tématem biblickým; celý příběh je zasazen do autorovy současné Moskvy;

MICHAIL ALEXANDROVIČ ŠOLOCHOV

- **Osud člověka**: humanistická novela z Velké vlastenecké války; Andrej Sokolov žil šťastně se ženou, dvěma dcerkami a synem do začátku války, pak odešel na frontu, upadl do zajetí, trpěl v koncentračním táboře, podařilo se mu uprchnout, ale žena a dcery zahynuly při bombardování Berlína. Sokolov je po válce sice příslušníkem vítězného národa, ale ztrácí smysl života, nalézá jej až v adopci malého chlapce, válečného sirotka.

ISAAC BABEL

Rudá jízda: soubor 36 autentických povídek, vypravujících o válečných hrůzách v Rusku; hl. hrdinou a vypravěčem je mladý intelektuál Ljutov; tragika příběhů je mnohdy odlehčena ironií

Historie mého holubníku: povídky, v nichž autor poukazuje na nerovnoprávné postavení Židů v ruské společnosti

USA

Ztracená generace

- skupina mladých amerických spisovatelů, která prožila 1. světovou válku na frontě
- autoři poznali válečné hrůzy a po válce chtěli upozorňovat na nebezpečí vedoucí k válečným konfliktům
- odsuzovali honbu za bohatstvím a uznávali hodnoty jako je láska, přátelství.

ERNEST HEMINGWAY - Sbohem armádo
- Zelené pahorky africké
- Komu zvoní hrana

FRANCIS SCOTT FITZGERALD   - Velký Gatsby
   - Něžná je noc

WILLIAM FAULKNER   - Absolone, Absolone!
   - Divoké palmy, Stařec Mississippi

JOHN STEINBACK   - O myších a lidech
   - Hrozny hněvu

THEODORE DREISSER   - Americká tragédie

HENRI MILLER   - Obratník raka
   - Obratník kozoroha

17. Česká poezie v první polovině 20. století, proletářské umění, poetismus, surrealismus, nejvýznamnější představitelé a jejich díla

---

Proletářská poezie

- levicově orientovaní autoři roku 1920 založili Svaz moderní kultury **Devětsil**
- jeho iniciátorem a prvním předsedou byl Vladislav Vančura později Karel Teige
- prvním programem Devětsilu byla proletářská poezie
- myšlenka revoluční přeměny kapitalismu ve společnost socialistickou vyústila v definování jejích základních bodů Jiřím Wolkerem a S. K. Neumannem v časopise Var
- požadovali sociální angažovanost této tvorby, děj se má odehrávat v dělnickém prostředí, oslavován je kolektiv a třídní boj, usilovali o dynamické a realistické zachycení současných námětů
- kromě Wolker a Neumanna se proletářskou poezií zabývají také Vilém Závada, Konstantin Biebl a překladatelé Josef Hora a Jindřich Hořejší

Poetismus

Surrealismus

JIRÍ WOLKER - Host do domu
- Svatý kopeček
- Těžká hodina

VÍTĚZSLAV NEZVAL

poetismus

- Podivuhodný kouzelník
- Pantomima
- Edison
- Sbohem a šáteček

surrealismus

- Praha s prsty deště
- Žena v množném čísle
- Absolutní hrobař

52 hořkých balad věčného studenta Davida

Matka naděje

Zpěv míru

drama

- Manon Lescaut
- Dnes ještě zapadá slunce nad Atlantidou

JAROSLAV SEIFERT

Proletářská: Město v slzách

Poetismus: Na vlnách T.S.F., Poštovní holub

30. léta – Jablko z klína, Jaro, Sbohem, Zhasněte světla

40. léta – Vějíř Boženy Němcové, Kamenný most

50. léta – Maminka, Píseň o Viktorce

60. léta – Halleyova kometa

70., 80. léta – Morový sloup

Další autoři:

Konstantin Biebl, Josef Hora, Vladimír Holan, František Halas, František Hrubín, Jiří Orten

18. Dělení české prózy počátku 20. století, nejvýznamnější představitelé a jejich díla

---

Válečná

JAROSLAV HAŠEK - Trampoty pana Tenkráta
- Můj obchod se psy
- Dobrý voják Švejk a jiné osudy
- Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války

JAROMÍR JOHN – Večery na slavníku

Legionářská

František Langer, Josef Kopta, Rudolf Medek, Jaroslav Kratochvíl

Expresionistická próza

LADISLAV KLÍMA – Utrpení knížete....
JAN WEISS – Dům a tisíce patrech

Psychologická próza

BOŽENA BENEŠOVÁ – Don Pablo, Don Pedro a Věra Lukášová
JAROSLAV HAVLÍČEK – Petrolejové lampy, Neviditelný, Helimadoc
EGON HOSTOVSKÝ – Žhář
JARMILA GLAZAROVÁ – Vlčí Jáma, Advent
VÁCLAV ŘEZÁČ – Černé světlo

Próza katolicky orientovaných autorů

JAROSLAV DURYCH – Bloudění
JAKUB DEML – Moji přátelé, Zapomenuté světlo

Próza levicově orientovaných autorů

IVAN OLBRACHT - Anna Proletářka
- Nikola Šuhaj loupežník
- Golet v údolí
- Biblické příběhy

MARIE MAJEROVÁ - Siréna
- Havířská balada
- Robinsonka

MARIE PUJMANOVÁ - Lidé na křižovatce
- Hra s ohněm
- Život proti smrti
- Předtucha

19. Demokratická linie v české próze počátku 20. století

Pragmatismus – všichni působili v Lidových novinách

Bass - soudničky, fejetony, divadelní kritiky

Poláček – soudničky, fejetony, tvůrce sloupků

Čapek – sloupky, fejetony

EDUARD BASS

- **Klapzubova jedenáctka:** kniha pro děti o fotbalovém mužstvu pana Klapzuby a jeho synů
- **Cirkus Humberto:** román, který je oslavou houževnatosti, pracovitosti, píle a inteligence českého člověka
- **Lidé z maringotek:** poutavé příběhy z cirkusového prostředí

KAREL POLÁČEK

Humorná próza

Povídky pana Kočkodana

Muži v ofsajdu

Hostinec u kamenného stolu

Tvorba pro děti:

Bylo nás pět

Eduant a Francimor

Společensko-kritická díla:

Okresní město, Hrdinové táhnou do boje, Podzemní město, Vyprodáno, Dům na předměstí

KAREL ČAPEK

Povídky

Povídky z jedné kapsy

Povídky z druhé kapsy

Utopické romány

Válka s mloky

Krakatit

Továrna na absolutno

Noetické

Hordubal

Povětroň

Obyčejný život

Dramata

Loupežník

RUR

Bílá nemoc

Matka

Ze života hmyzu

Věc Makropulos

Cestopisné fejetony: Italské listy, Anglické listy, Výlet do Španěl

Odborné fejetony: Zahradníkův rok

Tvorba pro děti: Devatero pohádek, Dášeňka čili život štěněte

20. Nejvýraznější tendence v anglicky psané literatuře od konce druhé světové války po současnost, hlavní představitelé a jejich dílo

---

Rozhněvaní mladí muži – protest proti anglickému konzervatismu, kritizovali společnost

Beatníci – proti americké konzumní společnosti

Postmodernismus – reakce na moderní umění, spojování odlišných stylů a žánrů

Anglie

KINGSLEY AMIS – Šťastný Jim

ALAN SILITOE – V sobotu večer a v neděli ráno

DAVID LODGE – Hostující profesoři, Den zkázy v britském muzeu

GRAHAM GREENE – Moc a sláva, Tichý Američan

WILLIAM GOLDING – Pán much

JOHN FOWLES – Sběratel, Francouzova milenka

GEORGE ORWELL – Farma zvířat, 1984

ANTHONY BURGESS – Mechanický pomeranč

IAN MCEVAN – Betonová zahrada

SALMAN RUSHDIE – Satanské verše, Děti půlnoci

Detektivní próza

AGATHA CHRISTIE – Vražda v Orient expresu, Deset malých černoušků

P. D. JAMESOVÁ – Zahalte jí tvář

DICK FRANCIS – Smrt favorita

Fantastická literatura

J. R. R. TOLKIEN – Hobit, Pán prstenů

Science-fiction

JOHN WYNDHAM – Den trifiků

ARTHUR C. CLARKE – 2001: Vesmírná odysea

Válečná literatura

JAMES CLAVELL – Král krysa

RAY RIGBY – Pahorek

PATRICK RYAN – Jak jsem vyhrál válku

USA

Válečná literatura

JOSEPH HELLER – Hlava XXII

WILLIAM STYRON – Sopiina volba

NORMAN MAILER – Nazí a mrtví

Beatníci

JACK KEROUAC – Na cestě, Podzemníci

WILLIAM BURROUGHS – Feťák, Nahý oběd

CHARLES BUKOWSKI – Hollywood

KEN ELTON KESEY – Vyhodte ho z kola ven

Postmodernismus

JOHN IRWING – Svět podle Garpa, Pravidla moštárny

Science-fiction

RAY BRADBURY – Marťanská kronika, 451 stupňů Fahrenheita

Další autoři:

JEROME DAVID SALINGER – Kdo chytá v žitě

VLADIMÍR NABOKOV – Lolita

TRUMAN CAPOTE – Chladnokrevně, Snídaně u Tiffaniho

JOHN UPDIKE – Kentaur, Čarodějky z Eastwicku

Drama

EUGEN GLADSTONE O'NEILL – Smutek sluší Elektře

TENNESSEE WILLIAMS – Kočka na rozpálené plechové střeše

ARTHUR MILLER – Smrt obchodního cestujícího

21. Nejvýraznější tendence v literatuře francouzských, italských, německých a ruských (sovětských) autorů od konce druhé světové války po současnost, základní díla

---

Neorealismus: návrat k realismu, pravdivé vylíčení poválečného světa, převládá sociální tematika

Existencialismus: reakce na válku a poválečné období

Nový román: postavil se proti ději a postavě; není konkrétní vypravěč

Magický realismus: prolínání dvou světů – vyprávění spisovatele X svět magický, neobyčejný

Socialistický realismus: propagace komunistických myšlenek, černobílý pohled, schematismus

Postmodernismus: reakce na moderní umění, spojování odlišných stylů a žánrů

Itálie

ALBERTO MORAVIA – představitel neorealismu

- **Římanka:** příběh zasazený do fašistické Itálie 30. let; hl. hrdinkou je mladá atraktivní dívka Adriana, která se stane prostitutkou, jelikož ji k tomu okolnosti a prostředí donutí
  - **Horalka:** příběh vdovy (Césira), která utíká se svou dcerou (Rosetta) z Říma do hor, aby se ukryly před válkou. Při návratu do osvobozeného Říma Rosettu znásilní vojáci. Psychicky i fyzicky vyčerpané ženy se vracejí domů a pokoušejí se o nový život.
- Román zcela jednoznačně odsuzuje válku, která ničí životy lidí a výsledky jejich práce.

UMBERTO ECO – představitel postmodernismu

- **Jméno růže** – historie je spojena s detektivkou a milostným psychologickým románem. Příběh se odehrává v klášteře, kde záhadně umírají mniši, kteří mají černý jazyk a prsty. Ukazuje se, že zakázanou knihu otrávil jeden slepý mnich, který nechtěl, aby ostatní četli zakázanou literaturu. Hlavní myšlenkou díla je fakt, že touhu po vědění nelze ničím zastavit.

Německo

GÜNTER GRASS – **Plechový bubínek:** zachycuje obraz předválečného, hitlerovského a poválečného Německa; hl. postava Oskar Matzerath je od narození geniální dítě, které se ve třech letech rozhodne nerůst dál, aby si zachovalo odstup od světa dospělých. Jeho příznačným chováním je tlukot na bubínek.

HEINRICH BÖLL – **Biliár o půl desáté:** generační satirický román, kde autor ukazuje osudy celého Německa na osudech jedné rodiny; vše se odehrává během jednoho dne

CHRISTA WOLFOVÁ – **Rozdělené nebe:** zachycena problematika Berlínské zdi a osudy obyčejných obyvatel

- **Nehoda:** román, kde se prolínají dvě dějové linie popisuje Černobylskou katastrofu

Faktografická rovina: zpráva o výbuchu atomové elektrárny zapříčiněném lidmi
Beletristická rovina: tým lékařů se snaží zachránit člověka

CHRISTIANA F. – **My děti ze stanice ZOO:** příběh 14leté školačky, která propadne drogám a vydělává si prostitucí

Rakousko

JOHANNES MARIO SIMMEL

- **Láska je jen slovo:** společensko-psychologický román o lásce mladého Olivera k mladé ženě, která byla starší než on. Zachycuje osudy dětí v domově, které vyrůstají bez lásky.
- **Všichni lidé bratry jsou:** Rámec dějově překypující prózy tvoří příběh dvou bratrů, z nichž jeden má zemřít úkladem druhého, aby se nakonec sám stal obětí najatého vraha.

Švýcarsko

FRIEDRICH DÜRENMATT

- **Návštěva staré dámy:** Do městečka Güllen přijíždí bývalá rodačka Klára Zachanasjanová, miliardářka, která se dobře vdala. Obyvatelé ji prosí o peníze, Klára jim vyhoví pod podmínkou, že zabijí jejího bývalého milence. Poukazuje na omezenost lidské společnosti – pro peníze jsme ochotni obětovat všechno.

- **Fyzikové:** divadelní hra s detektivními prvky odehrávající se v psychiatrické léčebně. Dva vědci postupně zabíjejí ošetřovatelky, aby se dozvěděli informace od dalšího vědce. Všechny informace nakonec získá hlavní ošetřovatelka a chce je použít na ovládnutí celé planety. Dürenmatt ve svém díle varuje před možným zneužitím vědeckých výzkumů, nastoluje problematiku morální odpovědnosti vědců za objevy, jež by mohly ohrozit život na zemi.

Francie

JEAN-PAUL SARTRE – představitel existencialismu

- **Zedř:** soubor krátkých próz, které pojednávají o osamocených lidech
- **Hnus:** román-esej má formu deníkového záznamu; hl. hrdinou je španělský republikánský mladík, který má zradit svého přítele, který je nakonec stejně zatčen...

SIMONE DE BEAUVOIR – angažovala se ve feministickém hnutí, manželka J. P. Sartra

- **Mandarini:** román zachycující Francii po druhé světové válce kdy se intelektuálové rozhodují, kam se budou zaměřovat, zda na SSSR nebo USA

ALBERT CAMUS – držitel Nobelovy ceny za literaturu 1957

- **Cizinec:** bezvýznamný úředník Mersault jednou bezmyšlenkovitě zabije Araba, je za to odsouzen k trestu smrti, ve vězení přemýšlí nad zrůdností svého činu, připadá si jako cizinec na jiné planetě a smrt přijímá jako svůj úděl
- **Mor:** román, v němž je hlavní postavou lékař Bernard Rieux, který popisuje chování lidí ve městě zamořeném morem; všichni lidé vystupující v díle v sobě skrývají moc; boj proti absurditě a nesmyslnosti

ALAIN ROBBE-GRILLET – představitel „nového románu“

- **Gumy:** detektivka „naruby“; v románu jde především o to, jak napsat detektivní román ze zcela jiného pohledu; vražda, kterou řeší geniální detektiv, se nemůže dočkat vyřešení, neboť se ještě více zamotává – vrahem je ve skutečnosti sám detektiv, který vraždu vyšetřuje
- **Žárlivost:** zachycuje myšlenkové pochody žárlivého manžela, který sleduje vztah své ženy a souseda

ROBERT MERLE – představitel válečné literatury

- **Smrt je mým řemeslem:** psychologická studie nacisty Langa; autor byl inspirován skutečnou postavou válečného zločince Hesse a jeho deníky

EUGÉNE IONESCO – představitel absurdního dramatu

- **Plešatá zpěvačka:** inspirováno anglickou konverzační příručkou; poukazuje na neschopnost dorozumívání
- **Židle:** o starém manželském páru, který očekává návštěvu; skladují židle, které je nakonec usmrtí

SAMUEL BECKETT – **Čekání na Godota:** absurdní divadelní hra, kde vystupují dvě hlavní postavy Vladimír a Estragon, kteří čekají na neznámého pana Godota, který jim má změnit život. Vedou nekonečné dialogy, pan Godot stejně nepřichází. Hra vyjadřuje absurdnost lidského žití a beznadějnost světa.

Latinskoamerická próza

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

- **Sto roků samoty:** stěžení román magického realismu
- **Kronika ohlášené smrti:** obsahem je připravovaná a ohlášená vražda, kterou nikdo nezastaví

Finsko

MIKA WALTARI – **Egyptán Sinuhet:** příběh lékaře, který musí uprchnout z Egypta

Rusko

MICHAIL ŠOLOCHOV – **Osud člověka:**

BORIS PASTERNAK – **Doktor živago:** historický obraz Ruska

ALEXANDR SOLŽENICIN – **Souostroví Gulag:** podává svědectví o pracovních táborech v Rusku

VLADIMÍR VYSOCKIJ – **Nerv:** posmrtně vydaná sbírka písňových monologů

ČINGIZ AJTMATOV – představitel magického realismu

- **Stanice bouřná:** příběh železničáře, který chce pohřbít svého dávného přítele na bájném hřbitově
- **Džamila:** povídka, v níž se mladá žena rozhodne opustit svého manžela s jiným veteránem z války

22. Periodizace české literatury od roku 1945 po současnost, oficiální autoři a díla

Historické souvislosti:

- Literatura byla ovlivněna politickými událostmi v tehdejším Československu.
- Podepsala se na ní 2. sv. válka (1939-45)
- únor 1948 – komunistický puč, Beneš odstupuje a nahrazuje ho Klement Gottwald
- 50. léta – nejhorší doba v našich novodobých dějinách,
  - vykonstruované procesy, 80. tis. politických vězňů, 179 lidí popraveno
  - mezi popravené patří např. G. Píka (veterán z války), M. Horáková, R. Slánský
- 1953 – umírá Stalin, poté i Gottwald
- 1956 – leden „Pražské Jaro“ – obrodný proces
- 21. srpna 1968 – vstup vojsk varšavské smlouvy na naše území; na protest se upálil student J. Palach
- 70. léta – doba normalizace (utužení)
- 1977 – vznik Charty 77 – prohlášení odsuzující porušování lidských práv v Československu
- 1989 – 17. listopad – policie zasahuje proti studentům – „SAMETOVÁ REVOLUCE“

1. období - 1945-1948

- odraz 2. sv. války
- radost z osvobození, ale i vzpomínky na okupaci

VLADIMÍR HOLAN – **Dík SSSR, Rudoarmejci** – básnické sbírky vyznívají jako hold ruským „osvoboditelům“

FRANTIŠEK HRUBÍN – **Hirošima**: pesimistická skladba vyjadřující strach z atomové bomby; kritikou odsouzena

JAN DRDA

Němá barikáda - Vyšší princip: soubor povídek, které se odehrávají v Praze v době protektariátu

JULIUS FUČÍK

Reportáž psaná na oprátce: autobiografická povídka zachycující život ve vězení

2. období - 1948-1954

- únorový převrat, politizace literatury, komunistická perzekuce (vězení, politické procesy, čistka v knihovnách, emigrace)
- **Socialistický realismus** – umělecký směr podporovaný KSČ, motivy práce, zjednodušení textu, happyendy, černé a bílé postavy, vliv Sovětského svazu

Budovatelský román:

VÁCLAV ŘEZÁČ

Nástup: román o osídlování pohraničí, vyhánění Němců

BOHUMIL ŘÍHA

Země dokořán: zachycuje združstevňování půdy, zakládání JZD

TUREK SVATOPLUK

- **Botostroj**: román s reportážními prvky o Baťově továrně, která odlidšťuje lidi (pracují jako roboti)
- **Bez šéfa**: o znárodnění Baťových závodů po odchodu T. Bati do zámoří

Historický román:

MARIE PUJMANOVÁ

Lidé na křižovatce, Hra s ohněm, Život proti smrti: románová trilogie zachycující život od 20. let do konce 2. sv. války;

KAREL PTÁČNÍK

Ročník jedenadvacet: román zachycuje osudy mladých lidí, kteří byli posláni na nucené práce do Něm.

Frézismus: přímo na jevišti se pracuje

VAŠEK KÁŇA

Parta brusiče Karhana: zabývá se prací, přímo na jevišti se pracuje se stroji

3. období - 1955-1963

- smrt Stalina a Gottwalda - uvolnění situace
- kritika schematismu, ne budovatelská témata x různorodost, požadavek osobní svobody umělce, experimentální proud (absurdita), překlady ze světové literatury
- do uvolněného prostředí literatury vstupuje řada nových autorů:

JIŘÍ ŠOTOLA

JAN OTČENÁŠEK

VLADIMÍR NEFF

Sňatky z rozumu: historická próza

JOSEF ŠKVORECKÝ

Zbabělci: Hlavní hrdina Danny Smiřický s ironickým odstupem podává průběh 8 dnů na konci 2. sv. války ve městě Kostelci (= Náchod). Je zde patrný cynický pohled na osvobození. Dannyho a jeho kamarády víc zajímá jazz než situace kolem nich; pokud udělají hrdinský čin, tak ne z vlastenectví, ale kvůli holkám.

VÁCLAV KAPLICKÝ

Kladivo na Čarodějnice: historický román o čarodějnických procesech na severu Moravy

4. období - 1963-1968

- Pražské jaro - reformy v KSČ - Dubček, Svoboda
- uvolnění politické situace, rehabilitace politických vězňů
- rozvoj literatury a divadel

Téma války a okupace:

ARNOŠT LUSTIG

- **Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou:** novela inspirovaná událostí z r. 1943, kdy Němci na Sicílii zajali skupinu židovských podnikatelů, kteří emigrovali do USA a vrátili se, aby zachránili něco ze svého majetku - německé úřady je chtěly vyměnit za zajaté německé úředníky, což se nakonec nezdařilo. I když Němci o svém neúspěchu již věděli, nechávali Židy v představě, že budou vyměněni, a tahali z nich peníze. Pod záminkou hygienické kontroly je nahnali do "sprch"-plynové komory. Kateřina Horovitzová ze skupiny zajatých židů jejich lest odhalila a těsně před vstupem do komory vzala důstojníkovi pistoli, zastřelila ho a druhého postřelila (sama potom zemřela v plynové komoře). Hlavní hrdinka (její statečnost) je dávana do protikladu s lidmi, kteří Němcům donášeli.
- **Nemilovaná – Z deníku sedmnáctileté Perly Sch.:** židovská dívka je donucena stát se prostitutkou

LADISLAV FUKS

- **Pan Theodor Mundstock:** román je příběhem starého Žida Theodora Mundstocka, který se připravuje na transport do koncentračního tábora. Cvičí, jí málo. Absurdita a grotesknost celé situace vrcholí Mundstockovou smrtí. Je sražen nákladním automobilem při cestě na seřadiště.
- **Spalovač mrtvol, Myši Natálie Mooshabrové:** prózy na hranici detektivky a horou

BOHUMIL HRABAL

- **Ostře sledované vlaky:** Bez válečného patosu Hrabal podává příběh železničářského pomocníka Miloše Hrmu, pracujícího na malé železniční stanici Kostomlaty. Je mu 22 let, není schopný mít milostný poměr s průvodčí Mášou a má z toho trauma, které se mu krátce před smrtí podaří překonat. Nejen, že vyspěje tělesně, ale také občansky – odhodlá se k hrdinskému činu – zlikviduje německý muniční vlak tím, že do něj hodí časovanou bombu. Vzájemně se však postřelí s hlídajícím německým vojákem, který vypadne z vlaku, a oba vedle sebe umírají při výbuchu.

OTA PAVEL

- **Smrt krásných srnců:** povídky jsou řazeny chronologicky, čerpají z doby konce třicátých až šedesátých let a vypráví rodinné zážitky, jejichž ústřední postavou je Otův tatínek – svérázný člověk s neutuchajícím elánem, plný snů, dobrák, který se nikdy nevzdává, životní optimista. Povídky vytvářejí vlastní něžný a místy humorný svět, jsou založeny na prolínání krásy a smutku. **První povídky čerpají z okupační a válečné doby, vypráví například o tom, jak Otovi dva bratři dostali předvolání do koncentračního tábora a otec obtížně s pomocí „strýce“ Proška - krále pytláků a jeho divokého psa Holana jim opatřil srnce, aby se mohli před transportem najíst.** Když potom sám dostal předvolání, vylovil kapry z vlastního rybníku, který mu zabavili Němci. Další povídky čerpají z poválečného období, počátku kolektivizace a Otova rozchodu s komunistickými ideály.

JAN OTČENÁŠEK

- **Romeo, Julie a tma:** příběh z doby Haidrichiády, kdy Pavel ukrývá ve světnici židovskou dívku Ester, která utekla před transportem; dívku nakonec stejně němečtí vojáci zastřelí; symbol války, která ničí lásku mezi lidmi

Téma současnosti:

BOHUMIL HRABAL

- **Perlička na dně, Pábitelé, Slavnosti sněženek:** povídky, v nichž se objevují „pábitelé“ = lidé, kteří hledají sny v běžném životě
- **Obsluhoval jsem anglického krále:** vyprávění bývalého pikolíka Jana Dítě; satira věčné české přizpůsobivosti

VLADIMÍR PÁRAL

- **Katapult:**
- **Milenci a vrazi**

MILAN KUNDERA

JOSEF ŠKVORECKÝ

- **Legenda Emöke:** novela, tragický příběh lásky ničené lidskou nenávistí a hloupostí

LUDVÍK VACULÍK

- **Sekyra:** román deziluze, životní příběh Vaculíkova otce, přesvědčeného komunisty, který přichází o své ideály

Divadla malých forem

- viz ot. č. 25

5. období - 1969-1989

- 21. srpna 1968 - okupace vojsky Varšavské smlouvy
- konec reformy - normalizační proces
- opakovala se situace jako po r. 1948 (cenzura, vězení, ničení knih, neoficiální literatura)

Rozdělení literatury:

a) oficiální

BOHUMIL HRABAL

OTA PAVEL

ze současnosti

VLADIMÍR PÁRAL

historická

JIŘÍ ŠOTOLA

Tovaryšstvo Ježíšovo:

venkovská a přírodní

JAN OTČENÁŠEK, JAROMÍR TOMEČEK

b) samizdatová

- viz ot. č. 23

c) exilová

- viz ot. č. 23

d) underground

- podzemní tajný proud, který se vysmívá totalitnímu režimu; obžaloba z porušování lidských práv
- reprezentovali jej především písničkáři
- znaky: výsměch, sarkasmus, vulgarita, drsnost vyjádření

Ivan Martin Jirous, Egon Bondy, Jáchym Topol, Jiří Dědeček + Jan Burian

KAREL KRYL – deska **Bratříčku, zavírej vrátka**

Jaromír Nohavica, Pavel Dobeš, Jaroslav Hutka

23. Představitelé české samizdatové a exilové literatury, jejich hlavní díla

---

Samizdatová literatura

- období 1969-1989 -normalizace
- literatura neoficiální -šířila se tajně -ručním nebo strojopisným přepisováním (jen několik exemplářů)
- próza intelektuální, psychologická, o lidech na okraji společnosti
- zrod samizdatu -1972 -Ludvík Vaculík -edice Petlice
- edice Expedice -Václav Havel se ženou
- básníci -Karel Šiktanc, Jan Skácel prozaici -Ludvík Vaculík, Eva Kantůrková, Josef Škvorecký, Milan Kundera, Ivan Klíma
- dramatici -Václav Havel, Milan Uhde

Exilová literatura

- období 1969-1989 -normalizace
- literatura neoficiální -literatura autorů, kteří emigrovali (Josef Škvorecký, Pavel Tigrid, Milan Kundera, Pavel Kohout, Zdena Salivarová, Arnošt Lustig), i autorů, kteří zůstali, ale nemohli u nás publikovat (Bohumil Hrabal, Jaroslav Seifert, Václav Havel, Jaroslav Foglar, dílo Franze Kafky)
- exilové nakladatelství -Nakladatelství 68 (Sixty-Eight Publishers) -Škvorecký, Salivarová

Prozaická a dramatická tvorba v těchto neoficiálních literaturách

MILAN KUNDERA

- emigroval do Francie, žije tam dodnes
- **Život je jinde:** pokus uplatnit se v kolektivu vede básníka Jaromila k bezohlednému udavačství, které se mu posléze stává osudným
- **Valčík na rozloučenou:**
- **Kniha smíchu a zapomnění:** úvahy na politická a jiná témata, příběh lidí, které mění režim
- **Nesnesitelná lehkost bytí:** román zachycuje rok 1968 v Československu, problémy migrace, ale také normalizace u nás; příběh je zaměřen na osud dvou dvojic, které ovlivněny dobou, něčím, co je nad nimi, a něčím, co je v nich, naleznou skutečnou cetu k sobě navzájem; skládá se z několika vyprávěcích linií, navzájem proplétaných a obměňovaných motivů

JOSEF ŠKVORECKÝ

- rodák z Náchoda, emigroval do Kanady (Toronto), žije tam dodnes, žena Zdena Salivarová
- založil exilové Nakladatelství 68
- **Tankový prapor:** próza z vojenského prostředí, v níž opět vystupuje postava Danny Smiřického
- **Prima sezóna:** „Stříbrný vítr Škvoreckého tvorby“; Danny si hledá děvče...
- **Mirákl:** s podtitulem „Politická detektivka“; dvě dějové linie; Danny Smiřický se snaží objasnit záhadu číhošťského zázraku, kdy se v kostele hýbal kříž (farář byl umučen STBáky)
- **Příběh inženýra lidských duší:** román dějově navazující na Zbabělce a Mirákl, vyvolává nelichotivý obraz české společnosti od války až po dobu Škvoreckého působení v exilu

PAVEL KOHOUT

- člen Charty 77
- 1979 -pracovní pobyt v Rakousku nesměl se už vrátit, žije tam dodnes
- **Katyně:** na osudu krásné Lízinky Tachecí, která prochází školením ve Středním učilišti popravních věd, chce autor popsat společenské zlo, jež produkuje nekontrolovatelná totalitní moc
- **Kde je zakopán pes:** autobiografický román, v němž je popsán boj jedince proti totalitnímu režimu

LUDVÍK VACULÍK

- 1968 -autor manifestu Dva tisíce slov (požadavek pokračovat v obrodném procesu)
- 1972 -založil samizdatovou edici Petlici
- jeho prozaická díla vycházela nejdřív v samizdatu, pak v exilu
- Morčata: kritika společnosti
- Český snář: román psaný formou deníkových zápisků, otevřeně popisující různé situace

KAREL PECKA - prózy z vězeňského prostředí, práce v uranových dolech (vlastní zkušenost)

- **Motáky nezvěstnému:** autobiografické dílo popisující život ve vězení (souvislost: Solženicin)

EVA KANTŮRKOVÁ

- Přítelkyně z domu smutku:

VÁCLAV HAVEL

- spoluautor a mluvčí Charty 77
- 1989 -u zrodu Občanského fóra
- 1989-2003 –prezident
- založil samizdatovou edici Expedici
- bytová divadla -hrály se jeho hry, hrálo se i u něj na chalupě na Hrádečku
- představitel absurdního dramatu: představuje člověka v nesmyslných a bezvýhodných situacích; postavy se nejsou schopny dorozumět; člověk je podřízen nějakým mechanismům moci; jazyk využívá nesmyslů a frází
- **Audience:** zachycuje dialog mezi spisovatelem Vaňkem, disidentem, který pracuje v pivovaru, a jeho nadřízeným sládkem, o tom, že sládek má napsat posudek na Vaňka, ale neumí to; prosí tedy Vaňka, aby si posudek napsal sám, ten to však odmítá
- Pokoušení:

MILAN UHDE - Balada pro banditu

Další autoři, kteří patří i do oficiální literatury -některá jejich díla ale vycházela v samizdatu a exilu:

ARNOŠT LUSTIG - Nemilovaná -Z deníku sedmnáctileté Perly Sch.

BOHUMIL HRABAL

- Příliš hlučná samota
- Městečko, ve kterém se zastavil čas
- Obsluhoval jsem anglického krále

24. Téma války v literatuře světové i české

Antická literatura

HOMÉR -Ilias
EURIPIDES -Trójanky
HERODOTOS -Dějiny (historie řecko-perských válek)
THUKIDIDES -Dějiny peloponéské války (Sparta ,Athény)
ARISTOFANES -Mír, Lysistraté -díla protiválečná
CAESAR -Zápisky o válce galské

Středověká literatura

Hrdinské eposy:

Píseň o Rolandovi
Píseň o Cidovi
Slovo o pluku Igorově
Alexandreida

Trojánská kronika -(dobyť Tróje) -první tištěná kniha na českém území (1468)

ŽIŽKA -Vojenský řád

VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ -Husitská kronika

(Jirásek -Mezi proudy, Proti všem, Bratrstvo -romány o husitských válkách)

KOMENSKÝ -Anděl míru -hledá příčiny válek

Novověká literatura

L. N. TOLSTOJ -Vojna a mír (napoleonské války)

STEPHEN CRANE (Američan -zakladatel moderní válečné liter.) -Rudý odznak odvahy

Obraz 1. světové války (ztracená generace)

E. M. REMARQUE -Na západní frontě klid

HENRI BARBUSSE -Oheň

ROMAIN ROLLAND -Petr a Lucie

E. HEMINGWAY -Sbohem, armádo

I. BABEL -Rudá jízda -občanská válka v Rusku

B. PASTERNAK -Doktor Živago -občanská válka v Rusku

J. HAŠEK -Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války

JAROMÍR JOHN -Večery na slavníku

K. POLÁČEK -(Okresní město), Hrdinové táhnou do boje, Podzemní město, Vyprodáno

V. VANČURA -Pole orná a válečná

F. ŠRÁMEK -Žasnoucí voják

Protiválečná literatura před 2. světovou válkou

- E. HEMINGWAY -Komu zvoní hrana -občanská válka ve Španělsku
- B. BRECHT -Matka Kuráž a její děti -divadelní hra, třicetiletá válka
- K. ČAPEK -Válka s mloky; Bílá nemoc; Matka

Druhá světová válka

- M. ŠOLOCHOV -**Osud člověka**: veterán z války Andrej Sokolov ztrácí smysl života, po tom co mu zahynula žena a děti ve válce;
- A. MORAVIA –**Horalka**: příběh vdovy, která uteče před válkou z Říma; na cestě zpět je znásilněna její dcera vojáky
- J. HELLER -**Hlava XXII**: zachycuje osudy lidí ve válce; absurditu celé války
- W. STYRON -**Sophiina volba**: zaměřeno na psychiku lidí, kteří přežili válku, ale nedokázali se s ní vyrovnat
- J. CLAVELL -Král krysa:
- R. RIGBY – Pahorek:
- P. RYAN -Jak jsem vyhrál válku

- J. DRDA -Němá barikáda
- F. HRUBÍN –Hirošima: vyjadřuje strach u atomové války
- M. PUJMANOVÁ -Život proti smrti
- J. OTČENÁŠE K -Romeo, Julie a tma
- A. LUSTIG -Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou:
- L. FUKS -Pan Theodor Mundstock; Spalovač mrtvol
- J. ŠKVORECKÝ –Zbabělci: Danny Smiřický, který se chce zalíbit holkám udělá „hrdinský“ čin, rozstřelí něm. tank
- B. HRABAL -Ostře sledované vlaky
- O. PAVEL-Smrt krásných srnců

25. Vývoj světového a českého dramatu

Antika (6. stol. p. ř. n l. -5. stol. n. l.)

Řecko-attické období (vznik divadla, komedie, tragédie):

AISCHYLOS, SOFOKLÉS, EURIPIDÉS, ARISTOFANÉS

Řím

PLAUTUS, SENECA

Středověk

vánoční a velikonoční hry -první české drama Mastičkář (1. pol. 14. století)

Humanismus a renesance (14. -17. stol.)

Anglie

SHAKESPEARE

Španělsko

LOPE DE VEGA

TIRSO DE MOLINA

Baroko (17. století)

Španělsko

PEDRO CALDERÓN DE LA BARCA

Česká literatura

KOMENSKÝ - Schola Ludus (Škola hrou)

V. F. KOČMÁNEK –interludia

MATĚJ KOPECKÝ -loutkové divadlo

Klasicismus (17. stol.)

Francie

tragédie

PIERRE CORNEILLE

JEAN RACINE

komedie

MOLIÉRE

Commedia dell arte – italské národní drama.

CARLO GOLDONI

Preromantismus(18.-19. století)

J. W. GOETHE, F. SCHILLER

Česká literatura -divadlo v době národního obrození (Bouda), Thám, Klicpera

Romantismus (19. století)

PERCY BYSSHE SHELLEY -Odpoutaný Prométheus

PUŠKIN -Boris Godunov

J. K. TYL

Realismus a naturalismus (19. století)

Rusko

GOGOL

Norsko

HENRIK LBSEN

Anglie

G. B. SHAW

1868 -Národní divadlo

Vrchlický -Noc na Karlštejně, Zeyer -Radúz a Mahulena.

Jirásek -Lucerna

Venkovské drama-Lad. Stroupežnický, G. Preissová, A. a V. Mrštníkové

Moderní avantgardní směry 1. polovina 20. století

Rusko

A. P. ČECHOV

Anglie

O. WILDE

Belgie

M. MAETERLINCK

Německo

BERTOLT BRECHT -epické divadlo

F. Šrámek-Měsíc nad řekou

V. Dyk -Zmoudření dona Quijota

Osvobozené divadlo -Voskovec, Werich. D34 -E.F. Burian

K. Čapek -Loupežník, Věc Makropulos, R.U.R., Matka

Drama ve 2. polovině 20. století

Absurdní drama-E. Ionesco, S.Becket, Durrenmat, Havel

Americké psychologické drama-E. O'Neill, T. Williams. A. Miller

Česká literatura:

50. léta –frézismus: práce na jevišti

60. léta -divadla malých forem

70. léta -bytová divadla: